

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK

Katedra mediálních studií

Lukáš Kutek

**Žurnalistika a novinář pohledem Svobodné
školy politických nauk v Praze**

Magisterská práce

Praha 2008

Autor práce: **Lukáš Kutek**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Datum obhajoby: červen 2008

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KUTEK Lukáš. *Žurnalistika a novinář v pohledu představitelů Svobodné školy politických nauk v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2008. 100 s. Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Diplomová práce „Žurnalistika a novinář v pohledu představitelů Svobodné školy politických nauk v Praze“ se ve třech částech zabývá vzděláváním žurnalistů zhruba od přelomu 19. a 20. století. V první části se práce zabývá dobovými snahami o instituzionalizaci žurnalistiky ve vzdělávacím systému ve světě. Ve zkratce je zde shrnut vývoj zahraničních vysokoškolských učebních programů v západních zemích. Druhá část práce se již zaměřuje na totožné úsilí na území nejprve českých zemí v rámci tehdejšího Rakouska-Uherska, později samostatného Československa a to až do vzniku Svobodné školy politických nauk v Praze. V této pasáži se věnujeme požadavkům na vzdělávání novinářů od počátku 20. století, od projevu poslance říšského sněmu Dr. Viléma Ryby, přes Memorandu studentů České národní radě a následnou vizi vysokoškolského programu Dr. Edvarda Beneše a vznik Českého učení pro vědy politické. Zvláštní pozornost je věnována plánům na zřízení Vysokého učení novinářského Dr. Josefa Grubera ve 20. letech 20. století v poválečném Československu. Finální pasáž práce se soustřeďuje na samotnou Svobodnou školu politických nauk v Praze, především na její novinářské oddělení. Je zde popsána v kostce její zhruba desetiletá existence, normativní záměry zakladatelů a tvůrců, stejně jako klíčových pedagogů na novinářském oddělení školy: Karla Hocha, Alfreda Fuchse a Emila Čermáka.

Annotation

Diploma thesis „A Journalists and Journalism in the view of The Liberal School of political sciences in the Prague“ deals in three parts with a journalism education mainly since the beginning of 20th century. First part tries to show historical experiences and efforts of institutionalization of journalism in education system in the foreign countries.

Here is briefly described this process at a universities in some west countries. Next part of this work focuses on similar efforts in the area of Czech lands as a part of Austria-Hungary emporium and later also in sovereign Czechoslovakia. During this part we can see calling for a journalism education from early demands, as a speech of deputy William Ryba in the parliament of Austria was, or memorandum of student's association addressed to a Czech National Council and following project of university program presented by Edward Beneš and start of the High Studies of the political sciences. A special attention is given to a project of High Journalism School prepared by Joseph Gruber in the twenties of 20th century in the Czechoslovakia after 1st world war. And the 3rd, final part of this work, deals with the Liberal School of political sciences in the Prague, especially it's journalism department. Here is shortly described it's history, efforts of it's creators as same as of key teachers of this school journalism department: Charles Hoch, Alfred Fuchs and Emil Čermák.

Klíčová slova

Vzdělávání, novinář, normativní aspekty, žurnalistika, historie, Československo, Svobodná škola politických nauk v Praze.

Keywords

Education, journalists, normative aspects, journalism, history, Czechoslovakia, The Liberal School of political science.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 150 901 znaků s mezerami, tj. 84 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 17.5. 2008

Lukáš Kutek

OBSAH:

PŘEDMLUVA	12
ÚVOD.....	14
1. KAPITOLA – VYMEZENÍ POJMŮ	15
2. KAPITOLA – HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ ŽURNALISTŮ	19
2.1 OBECNÉ HISTORICKÉ PŘEDPOKLADY POŽADAVKU VZDĚLANÉHO NOVINÁŘE	19
2.1.1 VŠEOBECNÁ PROMĚNA SPOLEČENSKÉHO NÁHLEDU NA ŽURNALISTIKU	21
2.2 VÝVOJ V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH.....	23
2.2.1 USA.....	23
2.2.2 Velká Británie	26
2.2.3 Francie	27
2.2.4 Německo	29
2.2.5 Rakousko	31
2.3 SPOR O POTŘEBNOST VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ PRO ŽURNALISTY	33
2.4 SPOR O PROGRAMOVOU SKLADBU VZDĚLÁVÁNÍ	35
3. KAPITOLA - SNAHY O VZDĚLÁVÁNÍ NOVINÁŘŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH DO VZNIKU SVOBODNÉ ŠKOLY POLITICKÝCH NAUK.....	37
3.1 NÁVRH POSLANCE VILÉMA RYBY	37
3.2 MEMORANDUM STUDENTSKÉHO SJEZDU NÁRODNÍ RADĚ ČESKÉ NA ZŘÍZENÍ VYSOKÉ ŠKOLY POLITICKÉ V PRAZE.....	38
3.3 NÁVRH DR. EDVARDA BENEŠE	41
3.4 REALITA A VÝVOJ POŽADAVKU ČESKÉHO VYSOKÉHO UČENÍ PRO VĚDY POLITICKÉ	44
3.5 ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ PRO VĚDY POLITICKÉ A SNAHY O VZDĚLÁVÁNÍ ŽURNALISTŮ	45
4. KAPITOLA – PROJEKT VYSOKÉHO UČENÍ NOVINÁŘSKÉHO.....	49
4.1 OSOBNOST UNIVERZITNÍHO PROFESORA JUDR. JOSEFA GRUBERA.....	49
4.2. VIZE VYSOKÉHO UČENÍ NOVINÁŘSKÉHO.....	52
4.2.1 Organizační řád 1920.....	53
4.2.2 Učební osnova	55
C. Literárně-umělecký odbor	57
4.2.3 Kritika profesorů filosofické fakulty - počátky nezdaru.....	59
4.2.4 Spory o podobu novinářského učení.....	60
4.2.5 Realita Novinářského učení.....	61
4.3 KURZY ŽURNALISTIKY NA MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ V BRNĚ.....	63
5. KAPITOLA - SVOBODNÁ ŠKOLA POLITICKÝCH NAUK	65
5.1 SVOBODNÁ ŠKOLA POLITICKÝCH NAUK V KOSTCE	65
5.2 ZAČÁTKY SVOBODNÉ ŠKOLY POLITICKÝCH NAUK	67
5.2.1 První Čestné předsednictvo.....	68
5.2.2 Kuratorium	68
5.2.3 První učitelský sbor (v podzimním trimestru 1928).....	69
5.2.4 Časopis Svobodné školy politických nauk	70
5.2.5 Učební program pro novinářské oddělení.....	71
5.3 VIZE NOVINÁŘSKÉHO ODDĚLENÍ PŘI PŘÍPRAVÁCH NA ZŘÍZENÍ SVOBODNÉ ŠKOLY	74
5.3.1 Přípravy novinářského oddělení školy.....	74
5.3.2 Názorové zdroje v odůvodnění školy a jejím statusu	76
5.3.3 Záměry zřizovacího výnosu	77
5.4 ŽURNALISTA POHLEDEM ZŘIZOVATELŮ SVOBODNÉ ŠKOLY – ÚLOHA NOVINÁŘSKÉHO ODDĚLENÍ	79
5.4.1 Úloha novináře v moderní demokracii - projev ministra školství a národní osvěty Milana <i>Hodži</i>	79
5.4.2 Nezbytnost propojení žurnalistiky s vědou - projev senátora a předsedy Syndikátu čsl. <i>novinářů Jiřího Pichla</i>	80
5.4.3 Projekt Svobodné školy politických nauk - projev prvního ředitele školy Dr. Viktora <i>Dvorského</i>	81

Diplomová práce

5.5 ŽURNALISTA V POHLEDU KLÍČOVÝCH OSOBNOSTÍ NOVINÁŘSKÉHO ODDĚLENÍ SVOBODNÉ ŠKOLY.....	83
5.5.1 Karel Hoch – Teoretická etika.....	84
5.5.2 Alfred Fuchs – Praktická etika.....	87
5.5.3 Emil Čermák – Pragmatická etika.....	90
6. ZÁVĚR	94
7. DOSLOV.....	97
8. RESUMÉ	98
POUŽITÁ LITERATURA.....	99

PŘEDMLUVA

V nedávné době, v počátcích promyšlení struktury této práce, měl její autor možnost zapojit se do jedné zvláštní debaty o přínosu jednotlivých oborů vědeckému poznání. Jistý doktorand Filosofické fakulty tvrdil, že historiografie není tvůrčí vědou, pouze selektivním sběrem informací o dávno neaktuálních skutečnostech. Následně dodal, že kdo nechce „dělat vědu“, věnuje se historii. Cílem jeho promluvy bylo nepochybně metodu historiografie dehonestovat a vyloučit ji z oborů užitečných pro současné poznání a vědění.

Takových myšlenek v dnešní postmoderní „době nejistoty“, nejen akademické, vyplouvá na světlo světa mnohem více. Každému, kdo se zabývá historií, nastolují tyto reflexe zásadní otázku smysluplnosti takového bádání. A protože tato práce je ze svého zadání historiografická, cítí její autor povinnost osvětlit vlastní pohled na smysluplnost zvoleného badatelského postupu, neboť se nelze vyhnout pochybnostem.

Střídání paradigmat a současná postmoderní revize teorie a metodologie historického bádání¹ neubírá nic na inspirativnosti a poučnosti historiografického způsobu uvažování.

Při otázce po užitečnosti dějepisectví vidí autor této práce dvě neopomenutelná východiska:

1) Již Auguste Comte prohlašoval, že *„lidská společnost má více mrtvých než živých členů a že mrtví řídí stále více živé, protože to, co se uchovalo v čase, je zdaleka nejhodnotnější.“*² V tomto způsobu přemýšlení se skrývá odpověď na užitečnost zkoumání historie. Na otázku proč se tedy vůbec historií zabývat lze poměrně jednoduše odpovědět; protože v tom, co nezaniklo v čase, jsme *implicite* obsaženi i my dnes, a to právě tím, že se můžeme považovat za součást kontinuálního procesu.

¹ Zajímavé shrnutí debaty nad smysluplností historického přístupu dnes lze najít v příspěvku Josefa Války, in: KOL. AUTORŮ: *Dějiny ve věku nejistot*, 1. vydání, Praha: Lidové Noviny, 2003, str. 305-316

² KELLER J.: *Dějiny klasické sociologie*, 1. vydání, Praha: SLON, 2004, str. 67

Pokud se pouštíme do sběru informací o historii vzdělávání žurnalistů, jde mj. také o příspěvek k současnému stavu věcí.

2) Na lidskou společnost, přesněji na to, co v ní přetrvalo, lze nahlížet jako na kontinuum událostí. To, jak o ní aktuálně smýšlíme, můžeme považovat za výsledek postupného procesu *habitualizací a institucionalizací*³ v její historii, aniž bychom mu přikládali nějaké hodnotící znaménko. Užitečnost historického bádání tkví zde především a právě v pokusu znovuzpřítomnit dějiny k přemýšlení, jakkoli zkráceně k tomu prostřednictvím autora může docházet (samozřejmě vyjma případů, kdy se autor přímo cíleně snaží manipulovat s historií pro vlastní účely; předpokládejme seriózního badatele). Přinese-li totiž historická metoda to podstatné, a sice **racionální reflexi** v přítomnosti, pak nejspíš dějepisec dosáhl svého cíle a jeho činnost došla být třeba jen nepatrného přínosu.

Uvedli jsme zde velmi obecná východiska k historickému způsobu uvažování. Nicméně i v základních studijních textech diskurzu mediálních studií se historie uvádí jako metoda, která se reflexí médií od jejích počátků věnovala do značné míry⁴ a historiografické texty zaujímají v mediální teorii své nezastupitelné místo. Není třeba rozvíjet abecední seznamy děl a autorů. Kdo by si v rámci mediálních studií troufnul zpochybnit vědeckost a autoritu prací jako *Boj o média* Dietera Prokopa, či *Strukturální přeměnu veřejnosti* Jürgena Habermase jen proto, že sledují historický vývoj; kdo by označil příspěvek Harolda Innise za irelevantní pro jeho dějepisnou povahu?

³ Toto pojetí přebíráme ze zásadní sociologické syntézy o sociální konstrukci reality Petera L. Bergera a Thomase Luckmanna

BERGER L. P., LUCKMANN T.: *Sociální konstrukce reality*, 1. vydání, Brno 1999, CDK

⁴ JIRÁK J., KÖPPLOVÁ B.: *Média a společnost, stručný úvod do studia médií*, 1. vydání, Praha: Portál, 2003, str.12

ÚVOD

Za stěžejní předmět této práce považujeme snahu o formulaci povahy žurnalistického vzdělávacího programu Svobodné školy politických nauk v Praze (dále jen Svobodná škola). Ta zahájila svou činnost v Praze roku 1928 a ukončila ji o jedenáct let později. V první části práce se pokusíme ve zkratce popsat historii vzniku a institucionalizace žurnalistických vzdělávacích programů ve světě, a tím doložit, že vznikající snahy o vzdělávání novinářů v českých zemích s příchodem 20. století nejsou ojedinělou myšlenkou, ale výsledkem nastupujícího trendu v západních zemích „usadit“ žurnalistiku ve vzdělávacím systému.

Ve druhé části práce budeme sledovat vývoj tohoto úsilí přímo v českých zemích nejen v poslední dekádě existence Rakousko-uherského mocnářství, ale i po vzniku samostatného Československa, neboť na jejich odkaz program Svobodné školy navázal.

V poslední části se podrobně zaměříme na samotnou Svobodnou školu se zacílením na její žurnalistickou sekci. Především se pokusíme podrobně předložit edukační motivy a úmysly klíčových přednášejících na této škole a tím podhalit východiska jejich normativních pohledů na vzdělání novináře.

Pokusíme se o rekonstrukci těchto stanovisek především z dobových historických dokumentů (Národního Archivu ČR, Archivu hlavního města Prahy, Archivu Univerzity Karlovy apod.), z nichž vyzdvihneme relevantní informace pro náš záměr.

1. KAPITOLA – Vymezení pojmů

V této práci tedy půjde především o **snahy vzdělávání žurnalistů v historické etapě první třetiny 20. století**, a to jak v českých zemích, coby součásti Rakouska-Uherska, tak kontinuálně v nastoupivším samostatném Československu. Tyto snahy vyvrcholily spuštěním a jedenáctiletým trváním novinářského oddělení Svobodné školy politických nauk v ČSR.

Nejdříve bychom se však měli v krátkosti věnovat klíčovým pojmům žurnalisty a jeho činnosti. Žurnalistou dnes máme na mysli provozovatele specifické profesní činnosti, který pravidelně a soustavně sbírá, třídí, zpracovává a distribuuje aktuální sdělení. Jde o sdělení tematicky zaměřená „*na oblast politického, ekonomického, kulturního, společenského, sportovního, apod. dění, tedy 'zpravodajství'...*“⁵ V náplni žurnalistovy specifické činnosti může jít ale také o „*nadčasovou tvorbu, která není vázána na sběr nových faktů, nýbrž spočívá ve veřejně dostupném a srozumitelném výkladu již známého, popř. v soustavné prezentaci argumentace nebo subjektivního postoje či názoru, tedy 'publicistiku'...*“⁶ Z této definice se posuneme o krok zpět k otázce, jak žurnalista získává kompetenci k provozování takové specifické profesní činnosti. V odpovědi na tuto otázku nás bude jen okrajově zajímat přesvědčení, že tyto dovednosti se nabývají výhradně praxí. Naším cílem bude postihnout nově nastolené snahy iniciátorů vzdělávacích programů, kteří vidí bázi žurnalistické profese v absolvování oborového studia.

Tohoto **modelového žurnalistu** musíme historicky zasadit do kontextu raného dvacátého století, tedy do doby, kdy ještě nedominují masová média elektronická, ale tisk. Jde o éru, která se v periodizaci vývoje žurnalistiky dá označit za dobu, v níž už

⁵ REIFOVÁ I. a kol.: *Slovník mediální komunikace*, 1. vydání, Praha:Portál, 2004, str. 322

⁶ *tamtéž*

plně převládla „redakční žurnalistika.“⁷ Alfred Fuchs popisuje přechod od dominující spisovatelské žurnalistiky k převládnutí žurnalistiky redakční těmito slovy: „*Minuly dávno doby, kdy hlavní osobou v novinách byl spisovatel, kdy redaktor si psal noviny takřka sám, zmizel novinář typu Havlíčkova... Značný technický pokrok zpravodajských služeb způsobil, že vlivu v novinách nenabývá ten, kdo do nich umí nejlépe psát, nýbrž ten, kdo je umí uspořádat, udělat, že organisátor nabývá převahy nad publicistou, machr a reportér nad spisovatelem.*“⁸

Výše vymezený žurnalista je pro nás podstatný jako předmět normativní projekce jak profesně-odborné, tak univerzitní, potažmo politické společenské sféry, které se postupem doby utvrzovaly v přesvědčení, že je nezbytné jej vzdělávat. V podobě vzdělávacích programů a v jejich oborovém složení se neodráží ani tak široká poptávka tehdejší žurnalistiky, jako spíše etický normativ určitých sociálních skupin; tedy projekce jakéhosi „ideálního novináře“ („*čili to, jak by věci měly být*“⁹) se všemi přisouzenými dovednostmi a znalostmi, které by si měl osvojit. To vše se mj. odráží v **žurnalistickém vzdělávání**. Velmi souhrnně lze konstatovat, že tento pojem odkazuje k „*učebním programům vyššího vzdělávání (především univerzitního), které jsou směsí výcviku v profesních žurnalistických dovednostech..., etiky a akademického badatelství. Poměr těchto složek ve vzdělávání a rozsah oborů, k nimž studenti přistupují či jiných disciplín, které musí studovat...se liší mezi jednotlivými institucemi i státy.*“¹⁰

Vedle výcviku v profesních dovednostech a akademického badatelství se zde zjevně zdůrazňuje etický rozměr, jenž se odráží v normativních požadavcích školních programů pro žurnalisty. Důraz na etickou stránku věci se patrně zrodil z vědomí silné

⁷ Paul Baumert rozlišuje prežurnalistické období vývoje; období dopisovatelské žurnalistiky, které končí zhruba v pol. 18. stol.; následuje období spisovatelské žurnalistiky trvající do pol. 19. století; poslední etapou je období žurnalistiky redakční.

BAUMERT, D.P.: *Die Entstehung des Deutschen Journalismus. Eine sozialgeschichtliche Studie.* München, Berlin 1928, Duncker & Humboldt

⁸ FUCHS, A.: *Psychologie novinářského povolání*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 3., číslo 2., Praha 1930-1931, str. 87

⁹ MCNAIR, B.: *Sociologie žurnalistiky*, 1.vydání, Praha: Portál, 2004, str. 25

¹⁰ FRANKLIN, B. et al.: *Key Concepts in Journalism Studies*, 1. vydání, London 2005, Sage, str. 127

společenské zodpovědnosti novinářské profese. Obzvláště v době, kdy se o účincích médií smýšlelo v intencích „zázračné střely“, si teoretici žurnalistiky všímali především dokladů drtivých účinků tisku. Jen pro ukázkou můžeme předeslat že, Alfred Fuchs poukázal na nezbytnost přinášet pravdivé informace, neboť novinář vládne mocí, která při zneužití může mít nedozírné katastrofální následky (v dnešní teorii se s proměnou povahy mediální krajiny způsob rozvažování o účincích posunul docela jinam, nicméně obavy z nich nijak výrazně nepolevily). Willard Bleyer, zakladatel žurnalistického studijního oboru na univerzitě v Missouri, v roce 1916 konstatoval, že nástup masového tisku (v USA) byl tak rapidní, že si žurnalistika jako vznikající profese nestačila ustanovit vlastní morální standardy¹¹. Potřeba základních etických principů, která obzvláště vzrostla po první světové válce se podle něj odráží právě v žurnalistických školách. Tam mají budoucí žurnalisté získat povědomí o závažnosti vlastní profese, zodpovědnosti vůči veřejnosti a toto povědomí později implementovat do praxe.¹²

Vzdělávací a výchovné programy při jejich vzniku a postupném ustavování můžeme obecně rozdělit do tří oblastí, a to na tradici 1) **akademickou** (programy vznikající v rámci univerzit), 2) **specializovaných škol** (programy vznikající mimo univerzity, ale rovněž ve vzdělávacích institucích specializovaného typu). Pro náš záměr jsou tyto dvě tradice podstatné, nicméně je třeba připomenout, že proti nim stojí tradice neškolní, která bývá označována jako 3) **učení se praxí**. U nás se pro tento způsob získávání dovedností používají pojmy **elévská či učňovská příprava**¹³ a označuje formaci žurnalisty výhradně požadavky jeho nadřízených a vlastní redakční praxí.¹⁴

Nakonec je nezbytné předložit metodu, která nám poslouží k dosažení výše popsaných cílů pojmenovat úsilí o vzdělávání žurnalistů v jeho počátcích na našem

¹¹ BLEYER, W.G.: *The profession of journalism*, 1.vydání, Boston 1923, Atlantic Classics, str. 10

¹² Bleyer vidí především jako zásadní proměnu smýšlení novinářů a editorů. Jejich úsilí získat prostřednictvím novin kapitál se má proměnit v permanentní uvědomění vlastní služby veřejnosti. Tamtéž str., 23

¹³ KÖPPLOVÁ, B.: *Egon Ervin Kisch: vzdělaný novinář*, in: HALADA, J. (ed.): *Egon Ervin Kisch, známý i neznámý*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2005, str. 14

¹⁴ Toto rozlišení, stejně jako řadu příkladů z různých zemí najdeme ve sborníku: *Journalism education in Europe and North America*, ed.: Fröhlich Romy, Holtz-Bacha Christina, 2003, Hampton Press,

území. Nepůjde o nějaké hodnotově zatížené znovuožívání normativních ideálů, které nabývají na síle i tím, že jejich myšlenkovou kontinuitu přerhal nástup totalitní moci. Spíše se pokusíme popsat motivy a smýšlení iniciátorů žurnalistického vzdělávání v daném historickém období a k tomu by nám měla posloužit deskriptivní historiografie.

Za informační zdroje si vytkněme zkoumání a analýzu v první řadě relevantních dobových dokumentů podstatných pro předmět této práce. Při zaobírání se stěžejním tématem využijeme jak diachronního přístupu ve snaze popsat vývoj žurnalistických edukačních snah, tak synchronního při zaobírání se Svobodnou školou politických nauk v Praze.

2. KAPITOLA – Historie vzdělávání žurnalistů

2.1 *Obecné historické předpoklady požadavku vzdělaného novináře*

Požadavky vzdělávání žurnalistů se množí od konce 19. století a šíří počátkem století následujícího. Pokusme se vystopovat příčiny, které vyústily ve společenskou poptávku po erudovaném novináři. V tomto období vrcholí průmyslový rozmach a rozvoj technologií v západních společnostech, které krácejí ruku v ruce s proměnou povahy sociálního obrazu těchto společností. Sociologové reflektují přechod od tradičních společností ke společnostem komplexním pomocí vzájemně provázaných pojmů jako modernizace, urbanizace, migrace a rostoucí industrializace. Ale také atomizace individuí a zpřetrhání vazeb tradičního prostředí. Zásadním okamžikem vedoucím ke společenskému rozrůznění je však dělba práce a rostoucí specializace pracovní síly.

Pokud se máme pokusit (byť s notnou dávkou zjednodušení) pojmenovat příčinu nárůstu vzdělávacích programů, musíme tyto koncepce do své snahy zahrnout. *„Nové druhy odborníků... byly potřebné v průmyslu a v byrokracii zprůmyslňované společnosti. Tento typ pracovní síly zvýšil potřebu vzdělání a speciálního výcviku, které se staly základní příčkou žebříčku při vzestupu v nastupujícím třídním systému.“*¹⁵

Zmíněné zprůmyslnění se nevyhnulo ani oblasti tisku, který se během 19. století proměnil od občasného, určeného měšťanům v tisk masový vycházející denně. *„V nových podmínkách bylo najednou možné plně využít všech potenciálních možností politického, hospodářského, společenského i kulturního působení novin... noviny získaly*

¹⁵ DeFLEUR, M., BALL-ROKEACH, S.: *Teorie masové komunikace*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 1996, str. 193

možnost vstupu prakticky do všech oblastí společenského života.“¹⁶ Expanze masového tisku, založeného na ekonomické motivaci byla jednou z příčin specializace novinářského povolání (reportér, komentátor, editor, apod.) a důslednější dělby práce.¹⁷ Zákonitě se rovněž musela transformovat také povaha žurnalistiky a to od již zmiňované žurnalistiky spisovatelské k žurnalistice redakční. Nastupující dovednostní diferenciaci při výrobě novin vyžadovala komplexnější profesionalizaci. Tato potřeba později ještě vzrostla při vzniku tiskových kanceláří (na našem území s příchodem ČTK) a také nepochybně s nástupem „nového“ média - rozhlasu. Goodwin tvrdí, že požadavek vzdělávání novinářů vyvstal ze snah oborových zakladatelů etablovat žurnalistiku jako profesi rovnocennou s ostatními. Řešení hledali právě ve snaze zformovat pro ni patřičné vzdělávací programy, které ostatní profese jako lékaři, právníci apod. měly.¹⁸ Ruku v ruce s tím samotná profesionalizace výroby novin vyzdvihla potřebu žurnalistických kurzů a studijních oborů. Jen na okraj Goodwin dodává, že tato myšlenka získávala legitimitu mezi zaměstnanci redakcí jen velmi pozvolna.¹⁹ Letným pohledem třeba do základních encyklopedických textů vidíme, že specializované vzdělávání se řadí mezi čtyři příčiny profesionalizace žurnalistiky ve 20. století. Za další příčiny se považují rozrůstající se organizace žurnalistiky; nárůst tematické literatury, zabývající se historií, problematikou a technologií masové komunikace; a vzestup nároků na společenskou zodpovědnost žurnalistiky.²⁰

Úsilí o etablování studijních žurnalistických oborů si tedy kladlo za cíl především pozvednout žurnalistiku mezi řádné profese a zvýšení její prestiže ve společnosti. Nabízí se nám hned další dvě otázky: zda vůbec potřebovala žurnalistika v

¹⁶ KÖPPLOVÁ, B., KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky I (Celý svět je v novinách)*, 1. vydání, Praha: Novinář, 1989, str. 311

¹⁷ JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B.: *Média a společnost*, stručný úvod do studia médií, c.d.,str.34

¹⁸ Studium uvádějící do specializace bylo tedy klíčovým měřítkem profese. Lékař či právník svou profesi nemůže bez předchozího oborového studia a diplomu vykonávat, jsou mu zde zásadní podmínkou. Žurnalistiku však mohl dělat kdokoli, kdo splňoval podmínku gramotnosti, patrně proto se na ni jako na profesi nehledělo.

¹⁹ GOODWIN, E.H.: *Groping for ethics in Journalism*, 2. vydání, Iowa: Iowa state university Press, 1987, str. 46

²⁰ KOL. AUTORŮ: *Encyclopedia Britannica*, 15. vydání, 1991, Chicago, str. 627

celospolečenském náhledu nějak pozvednout, a pokud ano, podařilo se vytvářením studijních programů dosáhnout nějaké změny?

2.1.1 Všeobecná proměna společenského náhledu na žurnalistiku

Snahy o institucionalizované vzdělávání novinářů se do konce 19. století dají označit za ojedinělé. Avšak od této doby se začínají v různých zemích s větší či menší intenzitou rodit vzdělávací programy, které se věnují určitým způsobem reflexi vzdělanostní úrovně žurnalistů. Dr. Josef Gruber konstatuje, že „*nehledíc ke sporadickým starším pokusům, jako bylo na př. známé „Zeitungs-Kollegium“ prof. J.G. Ecka v Lipsku již od roku 1730, skutečně od let 1890 všude množí se hlasy pro vědeckou výchovu budoucích žurnalistů a současně pokračuje soustavněji vědecké bádání o časopisectví*“.²¹ Do té doby vše nasvědčuje tomu, že se opravdu dalo označit „*časopisectví...popelkou vědeckého zkoumání a dovedlo na sebe upoutat pozornost jen mála bádavých duchů*“²². Také řádný profesor univerzity v Lipsku Karl Bücher poukazuje při přednášce v roce 1892 nazvané „*O počátcích časopisectví*“ na skutečnost, že tato oblast je německými badateli zanedbávána. A s trochou nadsázky žádá o prominutí, že přivádí „*cizince, který není nadán právem občana akademického*“.²³ Tímto tvrzením vyjadřuje nejen skutečnost, že do té doby se evidentně bádání v oblasti žurnalistiky nikdo soustavněji příliš nevěnoval, ale také zjevný úmysl zasadit se o změnu. Profesor Inocenc Arnošt Bláha vidí dosavadní příčinu badatelského opomíjení v nízké prestiži tisku a žurnalistiky, jež jim byla do té doby přisuzována; v jisté malé vážnosti, ne-li pohrdání, jímž byl tisk stíhán ze strany veřejnosti.²⁴ Pro příklad

²¹ GRUBER, J.: *České učení novinářské*, in Tribuna, číslo 179, ročník III., 31. července 1921

²² LÖBL, E.: *Kultur und Presse*, Lipsko 1903, in: BLÁHA I.A.: *Sociologie*, 1. vydání, Praha: Academia, 1968, , str. 310

²³ BÜCHER, K.: *Vznik národního hospodářství – šest přednášek*, Praha 1897, str. 143

²⁴ BLÁHA, I.A.: *Sociologie*, 1. vydání, Praha: Academia, 1968, str. 310

neutěšeného postoje k žurnalistice uvedme zmínky z Anglie poslední třetiny 19. století, kde si žurnalisté vysloužili velice nízké společenské hodnocení. Venkovští reportéři byli považováni za nevzdělané a nevychované. V Londýně údajně platila všeobecná neochota „*pronajímat byty lidem od novin, a to i tehdy, když byli ochotni zaplatit nájemné předem.*“²⁵ To však neznamená, že by se žurnalistům nedostávalo formálních společenských poct. Z pohledu Maxe Webera byl žurnalista často obletovaný ze všech stran především proto, že budil obavy a musel počítat s tím, že jakmile vyjde ze dveří, pak „*se domácí pán bude muset asi svým hostům zvlášť omlouvat za svůj styk s hulváty od tisku*“ ; dále německý sociolog konstatuje, že veřejnost se naučila nahlížet na tisk „*se smíšeným pocitem pohrdání a zbabělosti*“.²⁶ Z toho lze vyvozovat, že obecně společenské klima ve vztahu k žurnalistice mohla sdílet rovněž, či snad především, elitní veřejnost akademická.

O jasném posunu v pohledu na žurnalistiku, alespoň v geopolitickém prostoru tehdejší Střední Evropy, svědčí výsledky ankety, kterou o 26 let později vypsal Norddeutsche Allgemeine Zeitung. V jejím rámci došlo k pokusu zmapovat vztahy mezi institucí univerzity, veřejností a tiskem. Z výsledků je patrná podstatná změna názorů vynikajících představitelů intelektuální moci o tisku.²⁷ V čem spočívají historické příčiny tohoto posunu? K čemu natolik zásadnímu došlo, že proměnilo společenské smýšlení? Profesor Bláha dokončil v roce 1958 své široké a tematicky rozsáhlé pojednání s obecným názvem „Sociologie“²⁸, kde označuje za hlavní příčinu této změny právě **institucionalizaci žurnalistiky ve vzdělávacím systému**. Zda šlo skutečně o období, kdy se začínají ustavovat žurnalistické obory, a to nejen v Německu, ale i

²⁵ KÖPPLOVÁ, B., KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky I (Celý svět je v novinách)*, 1. vydání, Praha: Novinář, 1989, str. 309

²⁶ Max Weber však pokračuje obhajobou žurnalisty. Tvrdí, že existují samozřejmě kvalitní novináři, jen nejsou ve středu pozornosti veřejnosti. Lidé prý na kvalitu žurnalistiky obecně usuzují podle projevů těch nejhorších.

WEBER, M.: *Metodologie, sociologie a politika*, 1. vydání., Praha: Oikoymenth, 1998, str. 265n

²⁷ KÖPPLOVÁ, B., .c.d.

²⁸ BLÁHA, I.A.: *Sociologie*, 1. vydání, Praha: Academia, 1968

v ostatních státech, nám může blíže ozřejmit náhled na vývoj vzdělávání novinářů ve vybraných zemích na přelomu 19. a 20. století.²⁹

2.2 Vývoj v jednotlivých zemích

2.2.1 USA

V roce 1921 už mají údajně Spojené státy americké „*snad při všech větších univerzitách zvláštní odbor novinářský, s ostatními fakultami rovnocenný.*“³⁰ Pro příklad k vyzdvihnutí rostoucí prestiže těchto oborů jde Dr. Gruber na půdu univerzity v Kansas City, která má podle něj „*nejdokonaleji vypravenou fakultu novinářskou, opatřenou naprosto všemi pomůckami a dokonce tisknoucí svůj vlastní deník v 10 000 exemplářích pro práce žáků, má univerzita v Kansas City. Zakladatelem novinářské fakulty byl někdejší prezident americké Unie Roosevelt, mezi správci jejími jest též jiný bývalý prezident Amerických Spojených států William Taft...*“ a na závěr dodává s patřičným důrazem, že „*...z těchto fakult vycházejí vzdělaní žurnalisté, po nichž je v Americe velká poptávka a jejichž uplatněním úroveň amerického tisku silně stoupla.*“³¹ Je-li tomu tak, pak musíme zkoumat, co tomu předcházelo.

David Weaver rozlišuje ve svém shrnutí začátků žurnalistického vzdělávání tři fáze historického posunu žurnalismu do akademického prostředí:

První fázi charakterizuje „učňovstvím“ v dílnách na tiskoviny. Konstatuje, že od roku 1700 až do roku 1870 byla žurnalistika v USA výhradně „učňovským“ systémem. Např. Benjamin Franklin, který sám později noviny vydával, začínal jako učeň

²⁹ Připomeňme zde jen, že nehovoříme o „celosvětovém měřítku“ doslova, protože prokazovat zde vzdělávací programy v historii zemí mimo západní civilizaci jde za potřeby a možnosti této práce (jakkoli zajímavé by to mohlo být). K přiblížení měřítka vzrůstu žurnalistických vzdělávacích programů půjdeme tedy pro srovnání vývoje do několika vybraných velmocí tzv. západní společnosti.

³⁰ GRUBER, J.: c.d.

v Bostonské tiskárně svého bratra. Také další žurnalistické osobnosti v Americe té doby šly touto cestou, v lepším případě zdokonalovali své psací dovednosti prostřednictvím vzdělávání se ve svobodných uměních (liberal arts) na soukromých univerzitách. Někteří z raných žurnalistů byli skutečně pouze tiskaři - do tisku sázeli práce jiných lidí – dopisovatelů. Ti patřili mezi dodavatele obsahů tisku a jejich zkušenosti pramenily výhradně z každodenního života. Tento raný důraz na „školu života“ posílil myšlenku, že žurnalista by měl být spíše „nadáný amatér“ než specialista vymezených dovedností a měl by být široce vzdělán.³²

Druhé období lze vymezit od 70. let 19. století do 20. let 20. století, kdy se začínají na mnoha školách a univerzitách množit formální vzdělávací programy pro žurnalisty. Např. generál Robert E. Lee, prezident Washington College (dnes známá jako Washington and Lee University) začal tiskařský výcvik v období po občanské válce. Kansas State College začala s tiskařskými kurzy v roce 1873, University of Missouri 1878 a University of Pennsylvania 1893.

Postupem doby zde začali vyučovat především novináři – „průkopníci“. Joseph French Johnson, první finanční vydavatel listu *Chicago Tribune*, vedl kurzy v Pensylvánii. Roku 1908 „došlo úsilím *Missouri Press Association* a za vedení Dean Waltera Williamse k založení samostatné *School of Journalism* při universitě státu Missouri v Columbi. V následujících letech zřídily i jiné státní university podobné ústavy a r. 1913 byla otevřena velká novinářská škola při *Columbia University* v New Yorku z nadace vydavatele *New York World* Josepha Pulitzerera, který ve své závěti z roku 1904 odkázal na tento účel 2 miliony dolarů.“³³

Jen pro ilustraci uvedme, že na zmíněné *School of Journalism* se mezi povinnými předměty vyučovala - *History and principles of journalism; The News; Principles of advertising; Reporting; Copy reading*. Studenti zde mohli využít také návštěv předmětů

³¹ tamtéž

³² WEAVER, D. H.: *Journalism education in the United States*, in: *Journalism education in Europe and North America*/ed.: Fröhlich Romy, Holtz-Bacha Christina, 2003, Hampton Press, str. 49-51

³³ ALTSCHUL, P.: *Novinářské školství v cizině*, in *Duch novin*, ročník 1, číslo 5, Praha 25. května 1928, str. 122

volitelných, jako *Advertising; Illustration; Rural and Agricultural Journalism*. Program ale nabízel ještě doplňkové předměty, které s novinářskou profesí souvisí. Mezi nimi např. *Art; Economics; Politics and Public law; Philosophy* a různé kurzy jazykové.³⁴

V tomto období se většina vzdělávacích programů obsahově soustředila především na angličtinu či oblast filologie obecně, tedy na rozvoj jazykových a literárních dovedností.

Během **třetího období**, od 20. do 40. let dvacátého století, se vzdělávací programy významně etablovaly na mnohem pevnějších základech vzdělávacího systému. Výrazně rostl počet následovníků příkladu univerzity v Missouri z r. 1908, a také Columbia Univerzity. Další programy se staly samostatnými kurzy na školách, jako např. Univerzita ve Wisconsinu, kde Willard Bleyer začal vyučovat žurnalistiku v roce 1908. Na Indiana University se stal Joseph Piercy prvním ředitelem Ústavu žurnalistiky. Na univerzitě v Minnesotě Bleyerův pokračovatel Ralph Casey odstartoval další žurnalistický program ve 30. letech 20. století.

Roku 1927 Willard Bleyer založil doktorské studium v oboru žurnalistiky v rámci wisconsinského doktorském programu politických věd a sociologie. Ačkoli důraz tohoto studia byl kladen na výuku angličtiny, Bleyer programově posunul žurnalistiku z oblasti humanitních a literárních studií spíše k sociologické reflexi, což mělo později velký dopad na způsob žurnalistického bádání a vzdělávání na amerických univerzitách. Mnoho průkopníků, kteří z amerických žurnalistických škol přišli na toto doktorské studium ve Wisconsinu, posléze přenesli empirický sociálně-vědní přístup na svá nová působiště (univerzity jako Stanford, Northwestern a Minnesota). To mělo za následek, že většina žurnalistických škol a oborů začala doktorské studijní programy skládat především z politických věd, sociologie a psychologie. Některé sice stále vycházely z humanitních studií oborů historie, filosofie či práva, ale i ty později přebíraly sociálně-vědní perspektivu. Především kvůli tomuto příklonu k sociálně-vědní perspektivě na většině předních škol v USA začal být kladen důraz spíše na empirické pozorování,

³⁴ *School of journalism* - The University of Missouri Bulletin, Vol. 30, no. 11, 1929, str. 10-12

systematické zaznamenávání a analyzování těchto pozorování. Větší důraz byl dán na konkrétní studie o žurnalistice a médiích té doby či na výzkumy masové komunikace; množily se kvantitativní metody a výzkumy čtenářstva, veřejného mínění, obsahové analýzy novin či účinky médií apod.

Pro ilustraci dodejme, že vývoj od 40. let 20. století již znamená jen další rozvoj v započatém trendu studijních žurnalistických oborů; v roce 1910 to byly 4 školy, o 10 let později už bychom jich našli 28 a v roce 1927 již 54.³⁵

2.2.2 Velká Británie

„Nejlepší způsob jak se něco naučit o žurnalistice je v práci, při práci „v ní“. Můžete mít veliké znalosti a myšlenky ohledně povahy zpravodajství, můžete vědět všechno o ideologii a historii tisku v Británii 18.století. Ale pokud nedovedete natukat rychlou zprávu o místní vraždě, jste zbytečný“³⁶. Takové bylo podle Richarda Keebla stěžejní vnímání britské žurnalistiky na začátku 20. století. Podle Marka Essera je víra ve správnost „učení se za pochodu“ pevně zakotvena v britských mediálních institucích.³⁷

Na přelomu 19. a 20. století již v Británii existovalo několik soukromých kurzů, o nichž se ale Emil Löbl zmiňuje jako o dosti pochybných. I když se zde podle něj vyskytly kurzy serióznější povahy, jak hovoří o programu londýnské *„Victorian school of journalism“* reverenda Routha, šlo o kurzy až příliš praktické povahy.³⁸

Vyjma dvouletého diplomového kurzu žurnalistiky, který probíhal na King's College (University of London) od roku 1922 do roku 1939, bychom v Británii před rokem 1965 nenašli žádný univerzitní vzdělávací a přípravný program pro novináře. O tomto programu se zmiňuje i Dr. Gruber: *„roku 1919 senát vysokých škol londýnských usnesl*

³⁵ WEAVER, D. H.: c.d.

³⁶ KEEBLE, R.: *The newspaper handbook (Media Practice)*, 1. vydání, London: Routledge 1994, str. 342

³⁷ ESSER, F.: *Journalism Training in Great Britain*, in *Journalism Education*, c.d., str. 219

³⁸ LÖBL, E: *Výchova k novinářství*, in *Duch novin*, ročník 1, číslo 5, Praha 25. května 1928, str. 110

*se k podnětu anglického ústavu pro žurnalisty propůjčovati diplomy pro žurnalistiku těm, kdož složí závěrečnou zkoušku ze současně zařízeného učebního kurzu pro žurnalisty. Členy kursového komitétu jsou vynikající profesori a žurnalisté angličtí a předsedou jest shakespeareovský badatel Sidney Lee...*³⁹. Zřejmě však šlo o ojedinělý případ těchto snah ve Velké Británii. Esser pokračuje konstatováním, že vstup do světa žurnalistiky vedl standardně cestou lokálních novin. Tady pracovník získal patřičnou novinářskou praxi. Celostátní noviny pak využívaly lokální a regionální listy jako hlavní rekruční zdroj již vycvičených praxí zformovaných žurnalistů. Zaměstnavatelé zde údajně v minulosti považovali jakýkoli systém založený na školní výchově žurnalistů nebo na univerzitních fakultách za příliš teoretický a naprosto nedostačující k základnímu výcviku pro žurnalistickou praxi. S tímto se shodují i závěry Královské tiskové komise (Royal Commission on the Press) z roku 1949, která měla za úkol analyzovat dosavadní mediální situaci v Británii. Ve své zprávě konstatovala, že *„současné vzdělání a výchova žurnalistů naprosto nedostačuje k tomu, aby byli novináři schopni držet krok s rostoucí složitostí témat a událostí a jejich pozadím, o nichž mají býti přinášeny zprávy a které je třeba interpretovat“*⁴⁰ a doporučuje sestavit Radu, která by se touto problematikou zabírala a ustavila vzdělávací programy.

2.2.3 Francie

Díky nástupu moderního, vysoce profesionalizovaného způsobu žurnalistiky (v letech 1880 až 1900) se otevřely dveře první novinářské školy v Paříži v roce 1899.⁴¹ Byla jedinou svého druhu až do roku 1924, kdy byla založena další v rámci Katolické univerzity v Lille. Na obor samotný zde nahlíželi jako na především literární, což vysvětluje velký důraz na psaní a stylistiku. Dvě nejvýznamnější skupiny, z nichž se

³⁹ GRUBER, J.: c.d.

⁴⁰ Abstract - Royal Commission on the Press 1947 - 1949: report, (online), na <http://www.boperis.ac.uk/bopal/ref9307.html>, str.3, převzato dne 15.11. 2007

⁴¹ CHARÓN, J.M.: *Journalist training at France*, in: Journalism education, c.d., str. 142 n.

žurnalisté rekrutovali, byly politici a spisovatelé. Debaty o status žurnalistiky se vedly mezi zastánci mandatorního vzdělávacího programu pro žurnalisty na jedné straně a zastánci „otevřené“ profese, která by zahrnovala muže i ženy z mnoha rozličných společenských prostředí, na straně druhé. Druhý pohled na věc pak převážil až dodnes. Názory, které chovali čelní představitelé unie žurnalistů (Journalist union) byly zřejmé. V roce 1931 např. uvedl čelní představitel unie Georges Bourdon, že nikdy příliš nevěřil v budoucnost profesních škol, které tehdy byly zakládány v Británii a USA. Ve 30. letech vznikl na Institute de Journalism, který si kladl za cíl bádát a vyučovat v oblasti žurnalistiky a „vybudovat ve Francii základy vědy o novinách jako sociálním jevu, již cizí university hostí již řadu let“⁴². V této instituci získal velký vliv právě Georges Bourdon a v jeho pojetí měl program studovat „tisk jako sociální fenomén, jako manifestaci lidské aktivity ve společnosti, jako element této společnosti, který má vliv na elementy jiné a sám je jimi ovlivňován“⁴³. Tento přístup vymezuje pole zájmu přetrvávající v informačních a komunikačních vědách dodnes.

O francouzských vzdělávacích institucích máme dobové zmínky také u nás. Karel Kramář ve svém projevu při zahájení činnosti „Českého učení pro vědy politické v Praze“ (uvedeném pod názvem Politika a vzdělání) jmenuje francouzskou *École libre des sciences politiques*, kterou zřídili „přední muži francouzští“ a v níž měli v úmyslu vychovat si „dorost pro diplomacii, pro politiku a žurnalistiku, a pak pro službu správní a finanční“⁴⁴. Podle Kramáře se pod znamenitým vedením E. Boutmy (přední francouzský politik tehdejší doby) zakrátko mohla „směle postavit po bok Sorbonně“ a prý „... mezi nejskvělejšími žurnalisty a politickými spisovateli poslední doby zaujímají bývalí její posluchači místo nejpřednější.“

Dále jmenuje školu „*École des hautes études sociales*“, která měla být otevřenější, více demokratická, to znamená pro širší vrstvy.⁴⁵ Z řad absolventů prvně jmenované školy

⁴² BUTTER, O.: *Studium novin*, in: Duch novin, ročník 4., číslo 10., Praha 1931, str. 324

⁴³ CHARÓN, J.M., c.d.

⁴⁴ KRAMÁŘ, K.: *Politika a vzdělání*, Národní listy č 57., z 26.února 1911, str. 9 (příloha Z kulturního života)

⁴⁵ tamtéž

vycházeli tedy význační žurnalisté, ovšem specializovaný vzdělávací program pro žurnalisty zde nenajdeme. Zato v druhé jmenované škole ano. *L'École des hautes études sociales* se totiž skládala ze čtyř sekcí: 1. Škola morálky, filosofie a pedagogiky; 2. Škola sociální; 3. **Škola žurnalismu a přípravy k veřejnému životu** a 4. Škola umění.

Již v roce 1910 o ní víme, že „*ve škole žurnalismu a veřejné přípravy k životu se probírá: 1. Politická výchova žurnalisty a 2. sociální výchova žurnalisty. V každém oddělení se probírají dle toho jednotlivé obory... Třetí oddíl je historické vzdělání žurnalistovo. Zde se probírá historie tisku a dějiny současné politiky vnitřní i zahraniční. Čtvrtý oddíl týká se pak zákonodárství tiskového, jež se probere celé důkladně. Vedle tohoto theoretického vzdělání dává se pak vzdělání praktické. Přednáší se o mravní a sociální úloze tisku, o druzích tisku a novin, o zhotovování novin...*“⁴⁶.

Dále se zde probírají žurnalistické žánry, technologické záležitosti (typografické a tiskařské postupy), žactvo chodí do velkých žurnálů na exkurze, čímž dostává praktické vzdělání, redaktoři jednotlivých titulů přicházejí přednášet o vývoji a zvláštnostech vlastních novin apod.⁴⁷

2.2.4 Německo

V Německu začala širší diskuse o potřebě formálního a akademického vzdělání počátkem 20. století. Příčinu rostoucí debaty lze spatřovat v úbytku akademicky vzdělaných lidí v profesi. Zatímco v polovině 19. století 87,5% žurnalistů v Německu vystudovalo na nějaké univerzitě, kleslo číslo v roce 1900 na 78,5%.⁴⁸ Zvyšující se poptávku po pracovnících bez akademického vzdělání způsobily zásadní změny v organizaci tisku: s nárůstem nových sekcí přibývajících k dosavadním, podstupovaly noviny vnitřní diferenciaci a v důsledku toho rostly personální nároky. S nástupem

⁴⁶ BENEŠ, E.: *Naše politické vzdělání a potřeba vysoké školy sociálně politické*, 1. vydání., Brandýs nad Labem: nakladatelství Jana Forejtka, 1910, str. 19 n.

⁴⁷ tamtéž

rotačního tisku a sazečských přístrojů se plně rozvinul masový tisk během dvou posledních dekád 19. století, v důsledku čehož se začaly množit levné nepolitické noviny (financované především z reklamy), které získávaly široké publikum. Tento vývoj se setkal s kritikou kvality tisku a jedním z aspektů bylo snižující se procento „akademiků“. ⁴⁹ Není tedy divu, že na vývoj zareagovala právě akademická obec a že tedy „*popud ke studiu novinářských problémů vyšel v Německu ke konci minulého století (tedy 19. stol., pozn. aut.) z kruhů vysokoškolských profesorů, nikoliv ze řad žurnalistů. Odtud má také vědecký zájem o žurnalistiku převážně teoretický ráz, jde tu spíše o vědecké osvětlení vývoje novinářství, jeho hospodářské, literární, právní a.j. stránky, než o systematisaci různých novinářských disciplín pro praktické účely výchovy novinářských odborníků.*“ ⁵⁰

V roce 1899 vznikla v Berlíně první soukromá škola, jejíž činnost však trvala jen několik let. Na dalších univerzitách vznikaly ekonomické a politické kurzy pro potřeby novin. Konečně v roce 1916 byl založen první institut pro zkoumání tisku (Institut für Zeitungskunde), a to na univerzitě v Lipsku k příležitosti jejího pětisetletého výročí, kde novinářství bylo „*pěstováno soustavně a v širokém rozsahu, i se zřetelem k praktickým potřebám nastávajících žurnalistů.*“ ⁵¹ U zrodu stál zakladatel a první ředitel Karl Bücher, profesor politické ekonomie. Sám ve své bohaté akademické kariéře do novin přispíval a tyto aktivity ho vedly k zájmu o studium tisku. ⁵² Pro představu uvedme, že jeho zásluhou se na této škole ustavilo tříleté studium od počátku rozdělené na „*tři skupiny podle nejdůležitějších novinářských resortů: A. Politická žurnalistika B. Národohospodářská žurnalistika C. Literární žurnalistika.*“ ⁵³ Program zahrnoval také

⁴⁸ REQUATE, J.: *Journalismus als Beruf. Entstehung und Entwicklung des Journalistenberufs im 19. Jahrhundert*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1995, str.143

⁴⁹ FRÖHLICH, R., HOLTZ-BACHA, CH.: *Journalism Education in Germany: A Wide Range of different Ways*, c.d., str.188 nn.

⁵⁰ ALTSCHUL, P.: *Novinářské školství v cizině*, in *Duch novin*, ročník 1, číslo 5, Praha 25. května 1928, str. 121

⁵¹ tamtéž

⁵² FRÖHLICH, R., HOLTZ-BACHA, CH., c.d.

⁵³ ALTSCHUL, P.: c.d., str. 122

společné přednášky, týkající se dějin žurnalistiky, organizace a techniky moderních novin a novinářské politiky.

Dr. Gruber tvrdí, že obzvláště v Německu došlo k přehodnocení názory na úkoly tisku po zkušenostech se světovou válkou, což přineslo na univerzitách „celou řadu přednášek a cvičení žurnalistických. Vedle novinářského ústavu v Lipsku, kde Bücher kromě dvouhodinového čtení o novinářské politice a všeobecných cvičení konal 4 přednášky o politickém žurnalismu, o obchodních žurnalistice, o feuilletonu a krajinské redakci, čtou v Münsteru Castelle a d'Ester o dějinách i o současném tisku německém i zahraničním, o podstatě a vzniku veřejného mínění, prof. Pflenge a dva jiní konají hospodářsko-historické a politické praktikum o novinářství, v Berlíně prof. Jöhlinger koná všeobecné přednášky o novinářství v Německu a v cizině a cvičení seminární. Přednášky a cvičení o hospodářské části novin konají se v Mnichově, Frankfurtě nad Mohanem, Freiburgu, Kielu, Heidlberku, Vratislavi, a pomýšlí se vážně na jmenování řádných i mimořádných profesorů pro bádání novinářské.“⁵⁴

2.2.5 Rakousko

České země byly do roku 1918 součástí Rakouska-Uherska. Už proto nesmíme opomenout zavítat také do tohoto státního celku a hledat zmínky o zdejších počátcích žurnalistického vzdělávání. Toto úsilí mělo být výsledkem snah politiků, kteří společně s reprezentanty vzdělávacího systému reagovali na nástup a rozmach tisku. Johanna Dorer uvádí, že diskuse o potřebě novinářské erudice odstartovala v Rakousku-Uhersku v roce 1903.⁵⁵ Do této debaty se údajně zapojil také newyorský magnát Joseph Pulitzer, který původně z Rakouska-Uherska pocházel (narodil se v městečku Makó, na jihovýchodě Maďarska). Z této veřejné diskuse však nevzešla žádná významnější opatření. I přesto však následovalo uspořádání několika přednášek na vídeňské

⁵⁴ GRUBER, J.: c.d.

⁵⁵ DORER, J: *Journalism Education and Training in Austria*, in: *Journalism Education*, c.d., str. 242

univerzitě. Nutno podotknout, že to byl český poslanec v říšském sněmu ve Vídni, kdo ve svém projevu ke stavu tisku v únoru 1903 vystoupil s požadavkem zřízení školy pro novináře. Podrobněji se tímto budeme zabírat ve 3. kapitole.

Zásadním obratem se stala světová válka. Po ní se dostala otázka výcviku žurnalistů až do jednání rakouské poválečné vlády. Sám ministerský předseda Karl Renner, patrně v důsledku obecné zkušenosti s žurnalistikou ve válečném období, představil svou vizi v návrhu z roku 1919 pod názvem „*Koncepce ustavení novinářské výchovy*“.⁵⁶ Šlo o plán univerzitního vzdělávacího programu, který se měl uskutečnit ještě téhož roku na univerzitě ve Vídni. Vzhledem k otevřenosti novinářské profese se přijetí do studia nemělo řídit žádnými vstupními zkouškami. Novinářské organizace se však proti takovým podmínkám postavily v obavách, že zhruba tisíc novinářů by pod náporom nové kvalifikovanější generace žurnalistů přišlo o svou práci. Byla ustanovena prozatímní tisková komora (Provisorische Presskammer), která měla za úkol vyjednávat o podmínkách se zástupci univerzity. Krátce poté však veškerá jednání naprosto zcela ustala.

S úspěšnou iniciativou k založení novinářského vzdělávacího programu přišlo ve dvacátých letech sílící dělnické hnutí, které se stalo významnou politickou silou a mělo velký vliv na profesi. Politici a novináři organizovaní v tomto hnutí po několika letech příprav otevřeli samostatnou tzv. Vysokou školu dělnické třídy. Vedle politického vzdělávání tato škola nabízela také šestiměsíční žurnalistický program, kde vyučovali tehdejší přední socialističtí politici jako Otto Bauer, Max Adler či Max Winter. Šlo však spíše o kurz než o soustavný vzdělávací program a tento kurz byl výrazně politicky determinován. Pro širokou novinářskou veřejnost zde specializovaná škola neexistovala.⁵⁷ Vzhledem k dalšímu historickému vývoji neměl dělnický ústav dlouhého trvání a jeho činnost byla ukončena v roce 1934 nastupujícím autoritativním režimem.⁵⁸

⁵⁶ tamtéž

⁵⁷ „*Pozor*“ z 21.9. 1933, in: *Svobodná škola politických nauk*, Praha 1933, Státní tiskárna v Praze, str. 11

⁵⁸ tamtéž

2.3 Spor o potřebnost vzdělávacích programů pro žurnalisty

I když nové vzdělávací programy pro žurnalisty vznikají zhruba od přelomu 19. a 20. století, proces vzniku provází všudypřítomný spor o jejich potřebnost. Na jedné straně stojí tábor především vlastníků, provozovatelů, vyšších funkcionářů novin, který zastává výchovu novináře metodou „učení se za pochodu“ po nástupu do redakce a přípravu na škole považují za zcela zbytečnou.

Na druhé straně vidíme opačné smýšlení, povětšinou z řad akademiků a badatelů, kteří mnohdy znají roli žurnalisty, neboť do tisku přispívali svými odbornými stanovisky, a kteří se zasazují o školní přípravu na novinářskou praxi.

Můžeme za tímto střetem vidět spor **redakčně-pragmatického přístupu** tiskových organizací a **žurnalisticko-normativního přístupu** intelektuální společenské sféry.

Představa novináře bez vzdělání jej při získávání kompetence k povolání pojímá jako toho, kdo se učí „...*především v práci a praxi, v procesu, který se dá nazvat učňovstvím. V hlavních denících začíná jako copy boy, jinde jako reportér s těmi nejjednoduššími úkoly. A zatímco se učí základní dovednosti, získává ustálený náhled na vlastní roli v novinách a sociální zásady institucionalizované masové komunikace.*“⁵⁹

Na druhé straně „*akademicky vzdělaný žurnalista byl uveden do širšího a systematictějšího vhledu na strukturu a činnost masových médií...*“ a také „*je spíše schopen zasadit události do teoretického rámce,*“⁶⁰; jde tu tedy o předpokládanou vytříbenou schopnost reflexe.

V prvním případě jde o novináře nezávislého na státních vzdělávacích strukturách, k profesi vedeného redakční rutinou a praxí, v čemž někteří vidí zachování naprosté názorové samostatnosti a nezávislosti na státu. Ještě v roce 1880 tvrdí „Slovník profesí“ (Dictionnaire des Professions) jasně v této záležitosti, že „*jedinec se stává novinářem jednoduše tím, že začne psát pro noviny; vstupuje či opouští profesi ze dne na den. Není*

⁵⁹ *International Encyclopedia of Social Science* / ed. SILLS, L. D., Volume 7, 2. vydání, 1972, str. 265

⁶⁰ *tamtéž*

zde žádný výuční list, žádný diplom, žádné osvědčení...“⁶¹. Koneckonců i výše zmíněný výrok Richarda Keebla k žurnalistice v Británii jasně vystihuje tuto názorovou linii.

Že tento spor nemusel probíhat v rukavičkách racionálních debat dokládá např. vyjádření „Oservatore Romano“ z počátku minulého století, v němž projevují neskrývanou averzi slovy: *„tenhle katedrový žurnalismus za nic nestojí; i zde platí: poeta nascitur a nejlepší školou pro novináře jsou noviny.“*⁶²

V opačném případě sledujeme obhajobu akademické přípravy žurnalistů, nápaditě zformulovanou Dr. Gruberem. *„Vědecká výchova budoucích žurnalistů u nás jest alespoň právě tak důležitá jako odborná příprava právníků, středoškolských profesorů, theologů atd. Je li sice nepochybné, že sebe delší a důkladnější příprava nemůže nahraditi talent, kde by ho nebylo, platí nicméně pro žurnalistiku při nejmenším totéž, jako pro malíře, sochaře, hudebníky a dramatické umělce, kteří přece právě tak nezbytně potřebují talentu a pro něž přesto již od dávných dob zřizují se umělecké akademie. I novinářské talenty získají, uspořít-li jim škola nejisté tápání, stačí-li jejich studium na ony obory, jež mají pro jejich budoucí činnost novinářskou skutečný význam, a zužitkuje-li lépe jejich čas...“*⁶³

Emil Löbl ve svém zamyšlení nazvaném „Kultur und Presse“ z roku 1903, které bývá někdy označováno také jako první systematické „*vyličení problému novinovědeckého*“⁶⁴, přichází s obhajobou školních institucí, poskytujících možnost osvojit si pravidla budoucího povolání. *„V každém řemesle jest poklad technických pravidel, nauk, obratností (Kunstgriffe), praktik, které se osvědčily během století a které si každý novic musí osvojit. Bylo by neodpustitelným utrácením sil a času, kdyby se každému adeptu umění nebo řemesla ponechalo, aby začal od počátku a aby vlastním nadáním objevoval pravidla.“*⁶⁵

⁶¹ CHARON, J.M.:c.d.

⁶² cit z LÖBL, E: *Výchova k novinářství*, c.d., str. 109n

⁶³ GRUBER, J., c.d.

⁶⁴ LÖBL, E: *Výchova k novinářství*, c.d. str. 110

⁶⁵ tamtéž

2.4 Spor o programovou skladbu vzdělávání

Rovněž můžeme vidět na příkladu vývoje vzdělávacích programů v USA, že představy o tom, kam oborově žurnalistika patří a jakou programovou skladbu by tyto programy měly mít, se rozcházejí. V USA nejdříve kladli důraz na jazykovědnou a literární stránku věci, později se však obor posunul spíše k sociálním vědám. Ještě dříve, v samotných začátcích snah o akademickou institucionalizaci žurnalistiky najdeme vyjádření této programové plurality u Karla Büchera, když se ptá, „... které z dosavadních vědeckých disciplín tento dosud zanedbávaný úkol vlastně připadá. O zjevu tak složitém, jako časopisectví, lze s úspěchem pojednat s hledisek velmi rozdílných: s politickohistorického, s literárněhistorického, bibliografického, právního, ano i filologického.“ A pokračuje příkloněním k názoru, že „nejblíže leží předmět tento beze vší pochyby národnímu hospodáři.“⁶⁶

Max Weber v roce 1919 soudí, že „za všech okolností je však žurnalistická dráha jednou z nejdůležitějších cest politické činnosti provozované jako povolání“.⁶⁷ Zda lze za tímto hledat snahu o zařazení žurnalistiky do oblasti politického bádání, můžeme jen spekulovat. Každopádně tentýž myslitel přednesl o devět let dříve na 1. sjezdu německých sociologů vlastní představu sociologického zkoumání podstaty novin. Zdůrazňuje zde mj. důležitost takového bádání, poukazuje na potřebu sledovat noviny z hlediska požadavků kapitalismu, směřuje pozornost k vlivu mocenských poměrů na žurnalistiku apod. Shrnuje tu velmi komplexně podstatné aspekty médií, jakými se budou v budoucnu zabývat klíčové teorie sociologie médií i mediálních studií.⁶⁸

⁶⁶ BÜCHER, K., c.d.

⁶⁷ WEBER, M., c.d.

⁶⁸ Weberův koncept je shrnut v: BUTTER O.: *Pokusy o soustavu vědy o novinách*, in: *Duch novin*, ročník 3., číslo 12., Praha 1930, str. 294 nn

Arnošt Bláha přináší ve svém pojednání *„Postavení žurnalistiky v soustavě věd“*⁶⁹ precizní filipiku o sociální povaze žurnalistiky. Vlastně se ani nestaví proti pohledu Bücherovu (a později také Gruberovu), neboť nepochybuje, že žurnalistika byla *„nezbytným prostředkem hospodářské, politické a kulturní organizace společnosti.“*⁷⁰ Podle něj však šlo pouze o jeden z mnoha segmentů její působnosti. V tomto ohledu tedy *„nelze souhlasiti, že by stačilo posuzovati žurnalistiky buď jen s hlediska politicko-historického neb jen literárního, filologického, právního, národohospodářského...Žurnalistika je jevem sociálním, je zařízením života šire společenského a má důležitou funkci sociální...Žurnalistika je projevem i činitelem rozsáhlého a složitého umění žít ve společnosti vůbec, a nikoli snad jen v jeho úseku hospodářském či právním apod.“*⁷¹ Dále poukazuje Bláha na fakt, že veškeré projevy společnosti jakožto nadřazené *„organizace organizací“*⁷² tvoří veškerou kulturu. Žurnalistice pak náleží úloha tuto kulturu propagovat. Velmi trefně tak implicitně vyjadřuje dialektiku této sféry lidské tvořivosti, a sice proto, že žurnalistika zprostředkovává složitý jev, jehož je sama strukturální součástí. Dále již logicky směřuje ke konstatování, že studovat ji znamená zasadit ji do oboru sociologie.

Tato nejednotnost vyrůstá mj. z úmyslů zřizovatele při založení každé vzdělávací instituce a ze sociálního prostředí, z něhož zřizovatel vychází. Pokud postavíme proti sobě příklad Spojených států a Německa, pak v USA vzniká řada institucí, které svou oborovou strukturou sledují především průpravu k praktickému povolání a snaží se vypěstovat pro praxi hotové odborníky; jde o přípravu budoucích žurnalistů. Na druhé straně na příkladu Německa můžeme pozorovat spíše úmysl vypěstovat a ukotvit obor, který bude žurnalistiku vědecky zkoumat, reflektovat a jeho absolventi si odnesou především kritický náhled na mediální sféru; jde o pozorovatele médií a žurnalistiky.

⁶⁹ BLÁHA, I.A.: *Postavení žurnalistiky v soustavě věd*, in: *Duch novin*, číslo 2, roč. 1, 1928, str.25 nn

⁷⁰ tamtéž

⁷¹ tamtéž

⁷² tamtéž

3. KAPITOLA - Snahy o vzdělávání novinářů v českých zemích do vzniku Svobodné Školy Politických Nauk

3.1 Návrh poslance Viléma Ryby

Skutečnost, že s myšlenkou odborného žurnalistického vzdělání se ztotožňovali také někteří novináři, působící v politické sféře v českých zemích, dokládá žádost poslance Viléma Ryby, který již 13. února roku 1903 žádal v říšském parlamentu o zřízení obdobné instituce.

Vilém Ryba patřil mezi politické redaktory Grégrových Národních Listů, kde pracoval již záhy po jejich založení na sklonku roku 1860 (první číslo vyšlo 1.1.1861). Poté, co v roce 1893 odkázal dr. Julius Grégr vedení Národních Listů redakční radě, jmenoval ve své závěti do této pětičlenné rady také Viléma Rybu. Od roku 1901 se Ryba ujal poslaneckého mandátu v rakouském říšském sněmu ve Vídni za jihočeský okres Třeboň, Nová Vlčenice, Soběslav („*Städte Mittingau, Neuhaus, Soběslau*“)⁷³. 13. února 1903 zde vystoupil se svým projevem, v němž kritizoval nový návrh zákona o tisku, který dříve předložila rakousko-uherská vláda. Mj. hned v úvodu své řeči deklaruje nezastupitelnost tisku ve společnosti. „*V kulturním vývoji člověka a společnosti neexistuje žádná další instituce, žádný tak silný faktor, jakým je tisk.*“⁷⁴ Dále pak konstatuje, že tisk zůstal dlouho nepovšimnut nejen z hlediska legislativního, ale i celospolečenského. Po výčtu bodů, pro které shledává navrhovaný zákon o tisku nepřijatelným, přichází s vlastními návrhy a v samém závěru své řeči pronáší: „*Nakonec bych si dovolil nasměrovat pozornost vlády a obzvláště pak pana ministerského předsedy na záležitost, kterou při reformě tisku shledáváme jako zdaleka nejdůležitější.*“

⁷³ O poslanci Rybovi, (online): <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?apm=0&aid=spa&datum=00170002&seite=00002414&zoom=2>, citováno dne 17.12. 2007

Nyní v tomto státě neexistuje stav, neexistuje povolání, jehož vývoj by nebyl zajišťován připravujícím vzděláním. Jen na nás žurnalisty si až dosud nikdo nevzpomněl. Říká se sice, že se člověk musí novinářem narodit a že se toto umění nedá naučit. Nechci zpochybňovat a mluvil bych proti zájmům mého stavu, kdybych popíral, že právě u nás (novinářů – pozn. překl.) je nejsolidnější vzdělání, jak v oblasti všeobecné, tak i odborné tou nejdůležitější náležitostí opravdové tvůrčí činnosti.

*To už v cizině pochopili... Vláda by se o nás a o náš stav zasloužila, kdyby této věci věnovala pozornost.*⁷⁵

Projev zakončil poslanec Vilém Ryba zvoláním požadavku nezávislého tisku a podle zápisu za něj byl odměněn mohutným potleskem.

3.2 Memorandum Studentského sjezdu Národní radě české na zřízení Vysoké školy politické v Praze

Před vypuknutím 1. světové války se projevuje částečně inspirace zahraničním vývojem ve vzdělávání žurnalistů, částečně potřeba reagovat na politický vývoj v Rakousku-Uhersku. Jeden z těchto projevů se objevuje v usnesení sjezdu československého studentstva, konaného 7. - 9. května 1910. Výstupem z tohoto sjezdu je apel na Národní radu českou. V něm ji představitelé českého studentského sdružení vyzývají formou memoranda (z 28. května 1910) ke zřízení politicko-vědní vysoké školy. Národní rada česká vznikla z potřeby české politické scény z přelomu 19. a 20. století. Měla nést úlohu celonárodní ústřední instituce k organizaci práce vedoucí k rozvoji českého národa. Vzešla z iniciativy národní strany svobodomyšlné, která se rozhodla roku 1899 vyzvat další české politické subjekty ke koordinovanému postupu ve věcech týkajících se společných národních zájmů. Po prvních pěti letech vyjasňování v ní již také zasedali

⁷⁴ přeloženo ze stenografického zápisu projevu: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?apm=0&aid=spa&datum=00170003&zoom=2&seite=00018176&x=9&y=11> převzato dne 13.3. 2008

zástupci všech tehdejších politických stran vyjma sociální demokracie. Jedním z klíčových pracovních odborů na pražském ústředí byl také odbor osvětový, jenž si kladl za cíl šíření osvěty a vzdělanosti v českém národě. Právě proto se studenti obrátili se svým požadavkem tento odbor Národní rady:

„Studentstvo československé shromážděné ve svém sjezdu v Brně ve dnech 7.-9. Května 1910. Vyslechši referát JUS. Evžena Šterna⁷⁶ a debatu o něm, o zřízení politické školy v Praze, obrací se na „Národní Radu“, jakožto sbor v této věci nad jiné kompetentní s tímto memorandem:

Nelze jistě popírati, že v našem národním a politickém boji hraje u nás nesmírně vážnou roli nevzdělanost politická. Většinu našich neúspěchů politických, naši rozervanost vnitřní, naše nedostatky ve věcech národnostních, školských, kulturních, častou stranickou zaslepenost, a následkem toho nemožnou jednotu i v otázkách společných, vzrůst demagogie a bezohlednost k politickým odpůrcům, to vše zavinila nepatrná vzdělanost, na mnohých místech skoro úplná politická nevzdělanost širokých vrstev lidových. Nevzdělanost ta jeví se zvláště u dorůstající inteligence, ježto ta pravidelně nemá ani příležitosti ani možnosti politicky se vzdělati. To zejména jest pro nás rozhodujícím, neboť my, jsouce přirozeně povoláni k tomu, abychom osvětu šířili a vzdělání mezi lidem,- a na prvním místě vzdělání politické a sociální, neboť toho se vzrůstajícím demokratismem lidu je na prvním místě potřebí – musíme se postarati o to, abychom sami nabyli znalostí potřebných. Proto voláme dnes z těchto všech důvodů po zřízení politické školy v Praze,

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ Evžen Štern v této době studoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, později prošel také francouzskou L'École des études sociales. Do roku 1911 byl činný ve straně pokrokové, poté vstoupil do sociální demokracie. Po skončení první světové války usednul do vedení legislativního oddělení ministerstva sociální péče. Od roku 1926 byl generálním tajemníkem Ústřední sociální pojišťovny v Praze. Mimo jiné též přednášel sociální politiku na Svobodné škole politických nauk. Ve své publikační tvorbě se věnoval oblastem sociální politiky, sociálního pojištění či pracovním poměrům dělnictva. Za druhé světové války se účastnil odbojové činnosti, byl uvězněn v koncentračním táboře Mauthausenu, kde nakonec v listopadu roku 1942 zemřel.

Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století – <http://www.libri.cz/databaze/kdo20/list.php?od=s2&start=1>

kteřá by byla nejen jedinou svého druhu v Rakousku, ale zajisté stala by se též střediskem slovanské mládeže hledající politické vzdělání.

*Obracíme se na Národní Radu, neboť ta jako středisko nestranné a celonárodní může jediná dnes vzít na se úkol zřízení ústavu, jenž by měl úkol všennárodní a všem vrstvám národa bez rozdílu prospěšný.*⁷⁷

Dále se studenti v memorandu obrací na osvětový odbor Národní rady s žádostí o sezvání sboru vědeckých odborníků, jejichž úkolem by bylo vést nejen předběžnou odbornou debatu, ale také by jim bylo svěřeno samotné zřízení a vedení školy. Na celé události je pro nás podstatný fakt, že se v Memorandu objevuje návrh programové skladby, neboli „nárys celého zřízení a podstaty školy.“ Najdeme zde požadavek zřízení tří skupin učebních oborů:

- I. Skupina filosoficko-sociologická
- II. Skupina sociálně-politická
- III. Skupina **žurnalisticko-řečnická**

V první skupině se počítalo s kurzy filosofie, morálky sociální a individuální, a s kurzy sociologie. Druhá skupina měla nabízet vzdělání: historické; politické - a) všeobecné (Rakousko-Uhersko); b) otázka česká; hospodářské; právní, jehož součástí mělo být vedle zákonodárství i **právo tiskové**; a nakonec různé – otázka ženská, běžné otázky politiky, politika ve státech jiných.

Třetí skupinu **žurnalisticko-řečnickou** měly naplňovat kurzy, které by přinášely zaměření tohoto charakteru:

Tisk a jeho úkol, vznik a vývoj

Žurnalista, jeho povolání, příprava a vzdělání

Tisk u nás a v cizině

⁷⁷ Memorandum o zřízení vysoké školy politické, jež podává „Svaz Československého Studentstva“, 28.5. 1910, Národní Archiv ČR, fond Národní rada Česká, Spis - inventární číslo 75, karton 26 – I.díl

Praktické pokyny k vedení časopisu, deníku, týdeníku, revue. Tisk provinciální.

Vedle toho také řečnictví, jeho úkol a vývoj u nás a jinde, praktická cvičení, přednášky a kontroverse⁷⁸

Pro bližší osvětlení této poptávky se v Memorandu uvádí, že „zejména dlužno dodati přízvuku na řadu oněch intelligentů, již jsou a nebo chtějí se věnovati žurnalismu. Řídící komité a Národní Rada mohla by za tím účelem navázat styky s korporacemi žurnalistickými a dosíci toho, aby nebylo jediného českého žurnalisty, zejména těch, jež nově povolání tomu se věnují, jenž by nebyl prošel politickou touto školou.“⁷⁹

Ze strany představitelů studentstva jde na první pohled o nesmírně ambiciózní požadavek a zároveň o silně normativní pohled na žurnalistické vzdělání v tehdejší Československu; každý žurnalista té doby by měl absolvovat studium svého oboru na politické škole.

Jen pro zajímavost dodejme, že studium mělo nabízet programy na a) 2 roky, b) 1 rok, případně absolvování c) 1 samostatného kurzu. Mělo se zde počítat s akademií..., úřednictvem,... i s dělnictvem..., neboť „máť škola ta býti přístupná úplně volně každému, kdo by o vzdělávání jí podávané stál.“⁸⁰

3.3 Návrh Dr. Edvarda Beneše

Ještě téhož roku 13. října zasílá Národní radě brandýský nakladatel Jan Forejtek dopis, v němž upozorňuje na skutečnost, že jeho „nakladatelství Polabské knihovny vydalo brožurku Dr.E.Beneše: Naše politické očekávání a potřeba vysoké školy

⁷⁸ tamtéž, str. 4

⁷⁹ tamtéž, str. 5

⁸⁰ tamtéž

sociálně politické...⁸¹ a nabízí pro potřebu přípravy této školy zaslání jednoho výtisku zdarma.

Jak vidno, zareagoval na Memorandum zástupců československého studentstva Dr. sociologie Edvard Beneš poměrně záhy, a to velmi podrobným a konkrétním návrhem struktury požadované školy. Ve všeobecném úvodu naznačuje, proč do struktury této školy patří také žurnalistika. Poukazuje v této argumentační pasáži na nešvary a zhoršení obecně politické situace. Upozorňuje přímo na „zhrubnutí“ a „zesurování“ politických mravů, s čímž ruku v ruce „žurnalistika stává se pařeništěm všech veřejných skandálů, terrorisuje, lže, špiní - a jako je a má býti v době zdravých poměrů tím nejdrahocennějším pro život národa, tak v takovýchto dobách je zdrojem jeho největších bolestí, ran a úpadku.“⁸² Příčiny nelichotivé situace vidí Dr. Beneš ve všeobecné nevzdělanosti. Vyjadřuje zde potřebu začít s politickým, sociálním a hospodářským vzděláváním naší inteligence, která by toto vzdělání šířila dále mezi lid. „Jde zejména o to dát lepší podklad naší žurnalistice, abychom měli mezi žurnalisty lidi vzdělané a vynikající, jako to vidíme u národů jiných. Dobrá žurnalistika může být prvním podkladem k správné další výchově politické a sociální. Toho je nám potřebí na prvním místě.“⁸³

Nejdříve se zaobírá některými zahraničními školami, které klade za vzorové instituce obdobného zaměření, mezi nimiž nechybí ani výše přiblížené francouzské *Ecole Libre des Sciences Politiques* a *Ecole des Hautes Etudes Sociales*. Druhou jmenovanou považuje Dr. Beneš (spolu s Collége Libre des Sciences Sociales) za nejbližší našemu prostředí, protože z jejich příkladu hodlá nejvíce vyjít při vlastním návrhu struktury školy.

Pozoruhodné na předloženém schématu školy je nepochybně to, že v podrobněji rozpracované verzi jde o totožný návrh uspořádání, jaký Národní radě předložil ve svém požadavku studentský sjezd. Žurnalistická sekce v tomto návrhu není výjimkou. Zcela

⁸¹ Dopis Jana Forejtka Národní radě české, Národní Archiv ČR, fond Národní rada Česká, Spis - inventární číslo 75, karton 27

⁸² BENEŠ, E., c.d., str. 9n.

zjevně nejde o náhodu. Obzvláště když jen několik dní po studentském sjezdu a Memorandu Národní radě české se koná přednáška Dra. Edvarda Beneše na téma zřízení české vysoké školy politické, kde má být dán „*konkrétní návrh, do podrobnosti vypracovaný s ohledem na české poměry...*“⁸⁴

Vzhledem k naprosté totožnosti struktury požadované „Vysoké školy“ jak v Memorandu, tak v Benešově brožurce se naskytá otázka vzájemné propojenosti obou návrhů. Protože víme, že návrh na zřízení školy vyšel z původního referátu studenta práv Evžena Šterna, který v té době velmi aktivně působil v pokrokové straně společně s Edvardem Benešem, je více než pravděpodobné, že šlo o jejich společný koordinovaný postup. Štern jednoduše přetlumočil ve svém vystoupení na brněnském studentském sjezdu Benešovu podrobně propracovanou představu.

Nutno podotknout, že Benešova vize rozpracovává mnohem dřívější myšlenku, jejímž autorem je především T.G. Masaryk. Už v roce 1900 totiž věnoval část politického programu české lidové (realistické) strany právě otázce novinářského vzdělání. Masaryk jím sledoval požadavek „dokonalé žurnalistiky“, kterou považoval pro české země v rámci Rakouska Uherska za mnohem potřebnější, než u národů samostatných. V jeho představě by studijní obor žurnalistiky měl být kombinací vzdělání právníckého, politického a filosofického doplněného zvláštními kurzy, „*jež by poučovaly: 1. o významu novinářství; 2. o dějinách tisku; 3. o nejnovějších dějinách všeobecných, zřetelem k politickému žurnalismu; 4. o politických dějinách rakousko-uherských od doby ústavní. K těmto kursům by se pojila praktická cvičení žurnalistická...*“⁸⁵

⁸³ tamtéž.

⁸⁴ Dopis Františka Fouska, jednatele studentské organizace České strany pokrokové Národní radě české, z 19.5.1910, Národní Archiv ČR, fond Národní rada česká, Spis - inventární číslo 75, karton 27

⁸⁵ *Svobodná škola politických nauk*, Praha 1933, Státní tiskárna v Praze, str.15

3.4 Realita a vývoj požadavku Českého vysokého učení pro vědy politické

Na požadavek studentstva zareagovala Národní rada česká vstřícným a potěšeným vyjádřením. Přislíbila dovést tuto myšlenku až k realizaci a 15. listopadu 1910 zvolila přípravný výbor, jenž měl za úkol se celou věcí zaobírat, vypracovat a předložit Ústřednímu výboru Národní rady nějaké konkrétní návrhy. Následovala výzva všem politickým stranám, aby se zapojily do přípravy a plánování provozu zmíněné vysoké školy. Česká strana pokroková v čele s Tomášem Garriguem Masarykem a Edvardem Benešem se ohlásila dopisem Národní radě se zásadní podporou celé záležitosti a s potěšením, že z popudu rady má jít o záležitost všenárodní, tedy nadstranickou, jdoucí napříč politickým spektrem. Vedle nich se rovněž za tuto myšlenku postavily Strana Radikálně- pokroková a Národní strana svobodomyšlná Karla Kramáře. Ostatní politické subjekty tehdy snahu o zřízení instituce zcela ignorovaly.⁸⁶

Ovšem akční výbor Národní strany svobodomyšlné přijal již o dva měsíce dříve, 22. září návrh stranického organizačního odboru, „*aby strana na oslavu narozenin dra. Karla Kramáře založila politickou školu. Zásadní usnesení to provedeno jest v den 50. narozenin dra. Karla Kramáře 27. prosince téhož roku. Výbor ve slavnostní schůzi založil České učení pro vědy politické, schválil jeho stanovy, věnoval 5000 K subvence, místnosti k účelům školy a jmenoval 20členné kuratorium...*“⁸⁷ Tímto usnesením vzali Kramářovi spolustraníci ustavení českého politického učení zcela a pouze na sebe. Přestože papírově deklarovali ideově nadstranický charakter celého institutu a neustále vyzývali zástupce ostatních stran ke spolupráci, šlo o výzvy spíše formální. Finance pro chod školy zajišťovali sami, dvacetičlenné kuratorium rozhodující o obsahové skladbě výuky rovněž jmenovali sami, správní zajištění drželi ve svých rukou, poskytovali a

⁸⁶ Shrnutí korespondence Národní rady české s ostatními subjekty v záležitosti Vysoké školy politické, NA ČR, fond Národní rada česká, Spis - inventární číslo 75, karton 27

⁸⁷ *První zpráva Českého učení pro vědy politické*, v Praze 1911, str. 4, NA ČR, fond ministerstva kultu a vyučování, inv. Č. 18, sig. V3, spis Česká vysoká škola politických věd

sháněli zázemí pro přednášky. Ve zkratce řečeno, České učení pro vědy politické se stalo výlučnou záležitostí Kramářovy Národní strany svobodomyslné.⁸⁸ O jeho činnosti od roku 1911 do roku 1912 máme písemné zprávy a organizační doklady;⁸⁹ Inocenc Arnošt Bláha uvádí dobu působnosti politického učení až do vypuknutí první světové války v roce 1914.⁹⁰

3.5 České vysoké učení pro vědy politické a snahy o vzdělávání žurnalistů

České učení spustilo první běh svých přednášek 19. února 1911. Účel celé vzdělávací instituce, jak jej definovali jeho zakladatelé a provozovatelé, tkvěl v poskytnutí příležitosti „vzdělati se odborně a systematicky všem bez rozdílu pohlaví a příslušnosti stranické, kdo chtějí se věnovati dráze theoretické a praktické politiky, nebo dráze žurnalistické.“⁹¹ Toho mělo být dosaženo tematickými kurzy, jednotlivými přednáškami a semináři, a exkurzemi do různých institucí. Řízené bylo jmenovaným kuratoriem, které rozhodovalo o podstatných organizačních záležitostech. Na vysokém učení působila řada veřejně, politicky i akademicky činných osobností, které zde vyučovaly. Mezi jinými jmenujme:

- poslanec říšské rady Dr. Karel Kramář: *Politika a vzdělání* (1 hodina); *O zahraniční politice* (2 hodiny)
- docent Robert Maršan z Právnické fakulty Univerzity Karlovy: *Ústavní dějiny rakouské od roku 1848* (4 hodiny)

⁸⁸ o politicky izolované situaci Národní strany svobodomyslné ze strany dalších politických subjektů a o neochotě jejich zástupců spolupracovat s osobou Karla Kramáře před rokem 1914 shrnuje CABADA, L.: *Český stranický systém 1890- 1939*, 1. vydání, Plzeň: ZČU, 2000, str. 9nn

⁸⁹ tamtéž, str. 2 nn

⁹⁰ BLÁHA, I., A.: c.d.

⁹¹ Stanovy Českého učení pro vědy politické v Praze, Praha 1910, str 1., NA ČR, fond ministerstva kultu a vyučování, inv. Č. 18, sig. V3, spis Česká vysoká škola politických věd

Diplomová práce

- JUDr. Zdeněk Tobolka rovněž z pražské Právnické fakulty: *Dějiny české politiky nové doby* (10 hodin)
- poslanec Dr. Eduard Koerner: *Jazyková otázka v Rakousku* (4 hodiny)
- univerzitní profesor Dr. Karel Kadlec: *Národnostní otázka v Uhrách* (3 hodiny)
- univerzitní profesor Dr. František Vavřínek: *Základy učení o státu* (3 hodiny)
- docent Bohumil Baxa: *O právech státoobčanských* (3 hodiny)
- advokát a politik JUDr. Alois Rašín: *Poslanec, jeho práva a povinnosti dle zákona i praxe* (3 hodiny)
- poslanec Dr. Vojtěch Schuster: *Středostavovská politika* (5 hodin)
- univerzitní profesor JUDr. Josef Gruber: *Průmyslová politika* (5 hodin); *Politika obchodní a dopravní* (5 hodin)
- docent Vilibald Mildschuh: *Banka rakouskouherská* (2 hodiny)
- sekretář zemské banky Dr. Max Záveský: *Středostavovská politika v úřednických a volných povoláních* (3 hodiny)
- poslanec Dr. Lev Winter: *Dělnická otázka* (5 hodin)
- rada zemského výboru Dr. Josef Pilař: *O zemských financích* (3 hodiny)⁹²

Vedle odborných kurzů z oblasti politické a hospodářské sféry byly přímo pro potřeby žurnalistů zařazeny kurzy:

- *O právu tiskovém vzhledem k potřebám žurnalismu* (2 hodiny) - přednášel profesor August Miříčka

⁹² *První zpráva českého učení pro vědy politické v Praze*, Praha 1912, NA ČR, fond ministerstva kultu a vyučování, inv. Č. 18, sig. V3, spis Česká vysoká škola politických věd, str. 5nn

Diplomová práce

- *Technika denního listu* (přednáška kombinovaná s praktickou částí) – vyučoval redaktor Národních listů Vincent Červinka.
- V prvním roce měla být též jako součást vzdělávacího programu konána návštěva redakce Národních Listů „za účelem poznání techniky denního listu.“⁹³

Poměrně zajímavým se jeví fakt, že kuratorium Českého učení kontaktovalo dva zahraniční vzdělávací ústavy a následně s nimi navázalo spolupráci. Můžeme se jen dohadovat, zda se jedná o shodu okolností, či o inspiraci návrhem Edvarda Beneše; jde totiž o *École libre des sciences politiques, École des hautes études sociales* v Paříži a *Université libre* v Bruselu. O jak intenzivní komunikaci šlo se však již nikde neuvádí. Údajně mezi těmito institucemi docházelo k vzájemné výměně publikací a korespondenci.⁹⁴

Z celé koncepce a oborové skladby vzdělávacího programu na Českém učení pro vědy politické lze jasně usuzovat, že její zřizovatelé přisuzovali žurnalistice úlohu politickou, resp. politicky osvětovou. Sám Karel Kramář, ústřední osobnost celého tohoto krátkodobého osvětového snažení, shrnul podstatu školy, která má mít především význam a potřebnost pro ty, kdo se chtějí politice věnovat buď jako praktičtí politikové, nebo jako žurnalisté.⁹⁵

V roce 1914, v posledním roce existence školy zde vypsali žurnalistický kurs. Najdeme již zde jméno Karla Hocha, který tu vedl přednášky o povaze a dějinách novin. S ním také další jeho spolupracovníci z Národních listů – Vincenc Červinka přednášel o novinářské technice a organizaci zpravodajství, Josef Penížek o světovém zpravodajství a Bedřich Kočí o administraci novin, inzerci a reklamě.⁹⁶

Jen pro bližší představu zde uveďme, že do prvního ročníku se zapsalo 142 posluchačů (z toho 133 mužů a 9 žen), z čehož 50% tvořili posluchači vysokých škol a

⁹³ Informační leták Českého učení pro vědy politické v Praze, Praha 1910, NA ČR, fond ministerstva kultu a vyučování, inv. Č. 18, sig. V3, spis Česká vysoká škola politických věd

⁹⁴ *První zpráva Českého učení pro vědy politické*, c.d., str. 15

⁹⁵ tamtéž, str. 12

⁹⁶ BUTTER, O.: *Studium novin, Svobodná škola politických nauk*, Duch novin, ročník 1., číslo 5., str. 114

zbytek úředníci, živnostníci, učitelé, žurnalisté, dělníci, rolníci, stavitelé a inženýři.

Díky příslibu tehdejšího rektora se vyučovalo převážně v místnostech Právnické fakulty

Univerzity Karlovy.⁹⁷

⁹⁷ První zpráva Českého učení pro vědy politické, c.d., str. 7

4. KAPITOLA – Projekt Vysokého učení novinářského

4.1 Osobnost univerzitního profesora JUDr. Josefa Grubera

Dříve než si přiblížíme pokus o nejrozsáhlejší vzdělávací program pro novináře v historii prvorepublikového Československa, Vysoké učení novinářské, považuje autor práce za nezbytné podrobněji si povšimnout života a díla jeho stěžejního iniciátora JUDr. Josefa Grubera, řádného profesora politické ekonomie na právnické fakultě Univerzity Karlovy, který byl stěžejním iniciátorem založení novinářského učení a udělal maximum pro jeho realizaci. Jak uvidíme později, do cesty se mu postavily soustavné úřední překážky a neshody zájmových skupin, na jejichž překonání zřejmě síly jednoho člověka, byť sebezapálenějšího, nemohly stačit.

Narození Josefa Grubera se datuje k 3. listopadu 1865 v rodině kožešnického mistra v městě Luži. Zde později navštěvoval obecnou školu, dvě třídy školy měšťanské a po úspěšných přijímacích zkouškách na gymnázium v Litomyšli jej později také úspěšně absolvoval. Po završení svého klasického vzdělání vystudoval práva na Univerzitě Karlově, kde získal roku 1890 titul doktora práv. Poté nastoupil jako koncipient na pražské policejní ředitelství, kde však záhy svůj úvazek ukončil. Zažádal si o koncipientské místo u pražské obchodní komory, kam byl také 15. února 1893 přijat. Našel tu objekt svého zájmu – sféru národohospodářství (dnes bychom řekli ekonomie, pozn. aut.), coby stěžejní pole své působnosti, kterou do konce svého života neopustil. Kariéře v obchodní komoře věnoval 14 let svého života a protože tu ještě tehdy neexistovala odborová specializace, působil téměř ve všech oborech národohospodářské a sociální politiky. Během této doby JUDr. Gruber intenzivně publikoval nasbírané poznatky jak v osobních spisech, tak v časopisech, z nichž jmenujme *Čas*, *Nové Zprávy*, *Rozhledy*, *Naše Doba*. Josef Gruber redigoval Odborný časopis *Obzor národohospodářský* a to od jeho vzniku v roce 1896 až do své smrti.

Svou publikační činností na sebe upozornil profesora Univerzity Karlovy a dvorního radu Albína Bráfa. Roku 1901 vyzval Grubera k habilitaci, kterou dotyčný na základě svého spisu „*Finanční principy moderních dopravních prostředků*“ úspěšně složil. O šest let později opustil obchodní komoru, byl jmenován řádným profesorem věd právních a státních na vysokém učení technickém a v roce 1909 převzal po Bráfovi pozici profesora politické ekonomie na právnické fakultě Univerzity Karlovy. Tu již kromě období, kdy působil jako ministr sociální péče (od 15. září 1920 do září 1921) neopustil. Zemřel raněn mrtvicí cestou na přednášku v tramvaji, dne 3. května 1925.⁹⁸

Profesor Dr. Vilibald Mildschuh⁹⁹, Gruberův dlouholetý univerzitní kolega, zdůraznil, že to, co národohospodářského myslitele zvláště charakterizovalo vedle jeho nadání a bystrého ducha, „*byla jeho neobyčejná pracovitost a svědomitost...ještě před svou smrtí vstal ráno v 5 hodin, aby před svou přednáškou universitní pokračoval v článku o organizaci krupobitního pojištění*“¹⁰⁰. Dále Mildschuh vyzdvihl tři stěžejní oblasti, v nichž Josef Gruber vynikal. Všiml si především Gruberovy pedagogické činnosti nejen na univerzitě; vědecké práce v oboru národohospodářské politiky a nakonec účasti na budování našeho hospodářského života.

Přestože hájil zásady hospodářského liberalismu, zastával výraznou státní sociální politiku. Z jeho početně i tematicky nesmírně rozsáhlého díla uvedme:

- O světovém hospodářství, Praha 1900
- Idea soběstačnosti v dějinném vývoji národohospodářském, Praha 1904
- Národohospodářská teorie I., Praha, 1922
- Dopravní politika, Praha, 1924

⁹⁸ MILDSCHUH, V.: *Judr. Josef Gruber*, in: Karlova Univerzita v Praze v roce 1924 - zpráva o studijním roce 1924 - 1925, str. 68nn., Archiv UK, svazek číslo 1231

⁹⁹ Vilibald Mildschuh patřil ke klasikům českého národohospodářství. Studoval práva jak v Praze, kde jej inspiroval Albín Bráf, tak na vídeňské, odkud si odnesl vliv rakouské národohospodářské školy. Od roku 1904, kdy mu bylo 26 let, pracoval v zemské statistické kanceláři. O šest let později habilitoval na české právnické fakultě jako docent národního hospodářství a statistiky; od roku 1921 je již řádným profesorem politické ekonomie. Díky jeho značným jazykovým dovednostem, byl velkým přínosem při zprostředkování zásadních teorií z jiných států.

¹⁰⁰ tamtéž

Diplomová práce

- Obchodní politika, Praha, 1924
- Dr. Albín Bráf, Praha, 1912
- První čeští universitní učitelé národního hospodářství, Praha, 1912
- O komorách obchodních a živnostenských, Praha 1904
- Nejnovější pokusy o reformu živnostenského řádu v Rakousku, Praha, 1906
- Průmysl a obchod v Československé republice, Praha, 1919¹⁰¹

K zájmu o novinářské vzdělávání mohl Gruber přičichnout již v roce 1897, kdy přeložil a dal k vydání šest přednášek význačného německého národohospodáře Karla Büchera pod souhrnným názvem „*Vznik národního hospodářství*“, jejichž součástí je také stať zaměřená na dějiny časopisectví. Gruber se zjevně význačným německým národohospodářem silně inspiroval. Byl to právě Karl Bücher, kdo stál roku 1916 při založení *Institute für Zeitungskunde* v jeho čele a pokládal základy institucionalizovaného vzdělávání žurnalistů v Německu. Německý profesor řadil časopisectví, resp. žurnalistiku oborově do oblasti národního hospodářství, což od něj rovněž Josef Gruber převzal. Mimo to také Gruber v podstatě po celý svůj život do novin přispíval svými odbornými články, a tak mohl být osobně zainteresován na kvalitě stavu zdejší žurnalistiky. Tyto faktory společně s neobvyklými organizačními schopnostmi a pílí mu zřejmě přisoudily budoucí hlavní úlohu v plánech na zřízení Vysokého učení novinářského v Praze.

¹⁰¹ SEIDL, V.: *Josef Gruber*, Zlatý fond českého ekonomického myšlení, (online), http://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_gruber.htm, převzato 4.1.2008

Tato internetová stránka poskytuje zajímavou možnost shlédnout do elektronické podoby převedené jmenované spisy dra. Grubera

4.2. Vize Vysokého učení novinářského

Výnosem ministerstva školství a národní osvěty z 26. 7. 1920 byl pověřen prof. Dr. Josef Gruber, přednášející toho času na právnické fakultě Univerzity Karlovy, „*řízení přípravných prací pro žurnalistické kurzy, které v důsledku průběžných porad se zástupci žurnalistických organizací dne 8. a 14. července 1920 u ministerstva školství a národní osvěty konaných, měly od počátku studijního roku 1920-21 při právnické a filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze v život býti uvedeny.*“¹⁰² V srpnu téhož roku mu dokonce na základě tohoto výnosu Zemská správa politická poukazuje finanční příspěvek 3000 korun na přípravné práce těchto kurzů, případně na studijní cestu.¹⁰³ 15. 9. 1920 se však Dr. Gruber stává členem úřednické vlády Jana Černého, a to na pozici ministra sociální péče, kde setrvává až do konce působnosti této vlády (26. 9. 1921)¹⁰⁴ Ovšem jak patrně z výše citovaného dopisu, Dr. Gruber pracoval systematicky na přípravě kurzů i v průběhu své ministerské éry.

Jako první krok uspořádal písemnou anketu mezi zainteresovanými institucemi a osobnostmi o tom, jak by měly být zmíněné kurzy uspořádány. Myšlenka vysokého učení novinářského vyvolala v těchto kruzích veskrze projevy zájmu a vlnu „*návrhů a podnětů pro učební osnovu novinářského učení, že by toto učení, zahrnující encyklopedicky snad všechno lidské vědění, bylo vyžadovalo intenzivního studia 4-5ti letého*“¹⁰⁵. Následovaly porady zájmových skupin, jejichž výstupy Dr. Gruber doplnil své předešlé koncepce, aby nakonec uspořádal definitivní návrh organizačního řádu a učební osnovy Vysokého učení novinářského. Tyto návrhy prošly na poslední poradě 14. září 1921 schválením, rovněž schůze žurnalistických organizací je přijala za své.

Josef Gruber tu přidává několik poznámek k účelu a uspořádání novinářského učení. V nich se vyjadřuje pro dvouleté trvání studia, čímž směřuje ke kompromisnímu řešení

¹⁰² Dopis J. Grubra ministerstvu školství z 10.7.1921, str. 1, NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karton 3318

¹⁰³ Dopis Zemské politické správy ze 4. 8. 1920, Archiv UK, osobní složka Dra. Josefa Grubra, list. č. 57

¹⁰⁴ OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, 1. vydání., Praha: Karolinum, 2000, str. 311

¹⁰⁵ Dopis J. Grubra min. školství, c.d.

mezi požadavkem jednoročního programu, který vycházel z českého prostředí a mezi tříletým vysokoškolským studiem podle návodu Karla Büchera. Na něj se odvolává ještě jednou, když rozděluje studijní žurnalistický program na tři odbory:

- A. odbor **politické žurnalistiky**
- B. odbor **hospodářské žurnalistiky**
- C. **literárně umělecký** odbor

Rovněž v tomto listě zdůrazňuje, že vedle odborné přípravy pro žurnalistické povolání má být novinářskému učení položen i další účel, který se mnohdy „klade na první místo, aby širší vzdělané obecnost nabylo rozhledu o technice, organizaci a potřebách tisku i aby se povzneslo jeho vzdělání politické a soudnost hospodářská a zejména též jeho kritičnost vůči tisku“¹⁰⁶. Touto nenápadnou proklamací postavil v oblasti mediálního vzdělávání vedle sebe jeho pragmatickou funkci, která slouží budoucím aktivním žurnalistům a funkci kritickou, skrze níž příjemci mediálních obsahů získávají jiný úhel pohledu na denně užívaná média. Dr. Gruber v tuto chvíli sleduje v podstatě „proces, kdy vědecké vědění proniká do každodenního uvažování a poukazuje tak na problémy ... ve sféře žitého, ve vztahu k médiím neproblematizovaného světa...“¹⁰⁷ Dnes bychom tyto dvě oblasti pojmenovali jako a) studium žurnalistiky - příprava na budoucí povolání a b) mediální výchova.

4.2.1 Organizační řád 1920

Vedle výše zmíněných tezí o dvouleté délce studia, se zde vyjmenovávají cílové skupiny této školy. Odborné studium novinářské je určeno pro aktivní žurnalisty v československé republice, „činné na základě doporučení stavovských organizací novinářských a všichni ti, kdo předchozím vzděláním vyhovují podmínkám potřebným

¹⁰⁶ tamtéž

¹⁰⁷ NUMERATO, D.: *Mediální výchova: oddůvěrňování důvěrného světa*, str. 1, (online) in: *Revue pro média* č. 8, červen 2004, cit.z: <http://fss.muni.cz/rpm>, převzato dne 13.12. 2007

*k zápisu kterékoli vysoké školy tuzemské.*¹⁰⁸ Z těchto dvou skupin se měli rekrutovat řádní posluchači. Jako mimořádní posluchači se pak o studium mohli ucházet ti, „*kdož s jinakým dostatečným vzděláním byli ředitelstvím po slyšení učitelského sboru nebo novinářských organizací k návštěvě tohoto studia připuštěni.*“¹⁰⁹ Zájemci se museli zapsat do jednoho ze tří výše zmíněných odborů a tím se zavázali k docházce do určených předmětů.

Za vyučující měli být povoláni v případě specifických novinářských předmětů odborníci z praxe a pro ostatní předměty profesori a docenti vysokých škol, či jiní kvalifikovaní odborníci. Jednoho z pedagogů měl vybrat ministr školství a národní osvěty, jehož by pověřil jednotným vědeckým a administrativním řízením.

Studijní program měl sestávat 1) z jakéhosi studijního základu, tedy přednášek a cvičení společných pro všechny, nehledě na příslušnost k jednotlivému výukovému odboru, 2) poté z přednášek a cvičení specifických pro každý odbor, 3) z ojedinelých přednášek a přednáškových cyklů o speciálních tématech, 4) z odborných exkurzí do politických institucí (zákonodárny sbor, zastupitelstva, státní i samosprávné úřady, banky, jednotlivé novinářské redakce, apod.)¹¹⁰

Studium mělo být zakončeno po dvou letech státní závěrečnou zkouškou; po jejím úspěšném složení měl absolvent získat diplom. Zkušební řád a zkušební komise (z níž alespoň jeden člen měl být z řad praktických žurnalistů) spadaly pod kompetenci ministra školství a národní osvěty. Zvláštní odměnu měli obdržet ti, kdo by absolvovali se zvláště dobrým prospěchem, a to cestovní stipendium k návštěvě žurnalistických, politických, národohospodářských nebo literárně uměleckých vzdělávacích zařízení v cizině.

Organizační řád nezapomínal ani na zájemce z odlehlejších koutů republiky. Pro mimopražské žurnalisty navrhoval Gruber uspořádat v Praze či na venkově čtyřnedělní kurz, který by obsahoval v upravené formě veškeré podstatné předměty z programu

¹⁰⁸ Organizační řád českého novinářského učení při Karlově univerzitě v Praze, str. 1, NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karton 3318

¹⁰⁹ tamtéž

novinářského učení a doplnil by se dalšími praktickými předměty podle potřeb venkovských žurnalistů (administrace, expedice, apod.). Vedle pokrytí nákladů na běh školy počítal tvůrce koncepce také s financemi na zřízení knihovny při vysokém učení, ba dokonce i novinářského muzea.

4.2.2 Učební osnova

Plán novinářského učení počítal s poměrně komplexní programovou skladbou předmětů.

Chystaná osnova, navržená v počátcích koncipování školy v roce 1921, získala spolu s pedagogickým zajištěním přednášek a seminářů tuto podobu:

I. Přednášky společné všem odborům ¹¹¹

	Semestr				Osobnost
	1	2	3	4	
<i>Dějiny, technika a organizace časopisectví</i>		4			<i>Dr. Hoch</i>
<i>Novinářská čeština</i>		2			<i>prof. Dr. Smetánka</i>
<i>Hlavní novodobé proudy filosofické</i>	2				<i>Dr. Pelikán</i>
<i>Základní myšlenky právního řádu</i>	2				<i>prof. Dr. Svoboda</i>
<i>Základy nauky národohospodářské</i>	3				<i>prof. Dr. Mildschuch</i>
<i>Základy finanční vědy</i>		2			<i>prof. Dr. Gruber</i>
<i>Hospodářský a politický zeměpis</i>	3	3			<i>prof. Dr. Nikolau</i>
<i>Vývoj idejí a hnutí sociálních od Francouzské revoluce</i>	2				<i>min. Dr. Fiedler</i>

¹¹⁰ tamtéž str. 2

¹¹¹ Učební osnova českého novinářského učení při Karlově univerzitě v Praze, str. 1nn, NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karta 3318

Diplomová práce

<i>Nástin starého a nového orientu /se světelnými obrazy/</i>	2	2			<i>prof. Dr. Musil</i>
<i>Vývoj a význam vědy a praxe technické</i>		2			<i>Ing. Vrba</i>
Celkově hodin	14	15			

II. Celosemestrální přednášky pro jednotlivé odbory

A. Odbor žurnalistiky politické	Semestr				Osobnost
	1	2	3	4	
<i>Vývoj světové války a hlavní politické problémy dnešní doby</i>	3	3			<i>prof.Dr. Šusta</i>
<i>Hlavní problémy práva mezinárodního</i>			3		<i>Prof.Dr. Hobza</i>
<i>Historický vývoj čsl. státu</i>			2		<i>prof. Dr. Kapras</i>
<i>Dějiny české politiky od roku 1879</i>		2			<i>red. Josef Penížek</i>
<i>Politické směry a strany vůbec v Čsl. republice zvlášť</i>			2		<i>prof. Dr. Heidler</i>
<i>Ústava Čsl. republiky</i>			2		<i>prof. Dr. Hötzel</i>
<i>Správní organisace Čsl.republiky</i>			2		<i>min.r. Dr. Joachim</i>
<i>Hospodářsko politický zeměpis Čsl. Republiky</i>			2		<i>prof. Dr. Dvorský</i>
<i>Statistika a politika populační</i>				1	<i>Dr. Boháč</i>
Celkem hodin	17	20	13	1	

B. Odbor žurnalistiky hospodářské	Semestr				Osobnost
	1	2	3	4	
<i>Společně s odborem A - přednášky čísla 12, 16, 17, 18, 19</i>			9	1	
<i>Základy politiky národohospodářské</i>	2				<i>prof. Dr. Gruber</i>
<i>Hospodářská a sociální politika Čsl. republiky</i>	1	1			<i>prof. Dr. Gruber</i>
<i>Bankovníctví a burza</i>		3			<i>prof. Dr. Mildschuch</i>
<i>Finance správní a samosprávné</i>			2	2	<i>prof. Dr. Prachovský</i>
<i>Ústavní právo finanční</i>				1	<i>prof. Dr. Prachovský</i>
<i>Statistika všeobecná a československá</i>		1	2		<i>Dr. Auerhan</i>
<i>Organisace světového obchodu a průmyslu</i>				2	<i>Dr. Hodač</i>
Celkem hodin	17	20	13	6	

C. Literárně-umělecký odbor	Semestr				Osobnost
	1	2	3	4	
<i>Encyklopedie dějin náboženství</i>			2		<i>Doc. Dr. Hrozný</i>
<i>Přehled moderních literatur západních</i>	2	2			<i>prof. Fr. Tille</i>
<i>Přehled moderních literatur slovanských</i>	2	2			<i>Doc. Dr. Horák</i>
<i>Dnešní literatura československá</i>			2	2	<i>Prof. Dr. Šalda</i>
<i>Dějiny výtvarných umění</i>			2		<i>Doc. Dr. Birnbaum</i>
<i>Význačné zjevy moderní hudby</i>			2		<i>Dr. Vycpávek</i>

Diplomová práce

<i>Moderní divadlo</i>			2		<i>Doc. Dr. Fischer</i>
<i>Významné zjevy kultury islámské</i>			2	2	<i>prof. Dr. Musil</i>
Celkem hodin	18	19	12	4	

Jak patrně z uvedeného přehledu připravované učební osnovy, první dva semestry měly nabídnout pro všechny stejný oborově-vzdělanostní základ, zatímco v dalších dvou již byla frekventantům určena diferencovaná sada přednášek a cvičení podle příslušného odboru.

K teoretické části se měly přidat ještě praktická seminární cvičení. Bylo zde v plánu rozdělit je na jednak všeobecně zaměřené, jednak pro každý obor zvlášť. V dodatku k učební osnově jsou navrženy tyto semináře:

1. ***Novinářská technika** části politické, hospodářské i literárně umělecké /články, zprávy, polemiky, organizace zpravodajství, způsob, jak v novinách pojednávat o literatuře, umění i jak traktovat feuilletony, novinářská reportáž/*
2. ***Vnitřní organizace redakce** /chef, sekretář, resorty, technika redigování, atd./
*Psychologické podmínky účinnosti novinářské práce/ znalost čtenářstva, novinářský sloh, nadpisy článků a zpráv, lámání sazby atd.**
3. ***Tiskárna a základy techniky reprodukční***
4. ***Administrace žurnálu** /kalkulace inserce expedice/¹¹²*

Jak jsme již uvedli, k předložené podobě učební osnovy i organizačního řádu dospěl JUDr. Gruber po sérii konzultací a setkání jak s vybranými zástupci akademické obce, tak s reprezentanty syndikátu československých novinářů. Ve finální verzi ji zaslal ministerstvu školství a národní osvěty ke schválení, aby se mohlo co nejdříve začít vyučovat.

¹¹² Dodatek k učební osnově českého novinářského učení při Karlově univerzitě v Praze, NA ČR, fond MIn. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karton 3318

4.2.3 Kritika profesorů filosofické fakulty - počátky nezdaru

Protože však měla instituce nést přídomek „při právnické a filosofické fakultě Univerzity Karlovy“, vyžádal si ministr rovněž dobrozdání od těchto dvou fakult. Fakulta filozofická však ve svém dobrozdání z 26. listopadu 1921 sice pochválila záměr zřídit při Karlově univerzitě novinářské učení, nicméně vyslovila nesouhlas s Gruberovým návrhem v některých zásadních bodech. V posudku pětičlenné komise, pověřené profesorským sborem k odpovědi (podepsaný je jmény univerzitních profesorů Bidla, Jakubce, Foustky, Krause a Krejčího) kupř. najdeme návrh, aby administrativní a organizační záležitosti řešilo šestičlenné kuratorium složené ze zástupců obou zaštiťujících fakult a zástupců novin. Zde by se tvořily osnovy, vybírali vyučující atd. Dále vyjádřili profesori z Filosofické fakulty nesouhlas s učební osnovou a navrhli, aby se přepracovala na základě debaty v navrženém kuratoriu. Osnova prý „*nevykazuje pevného a určitého plánu, jest přetížena velikým množstvím různorodých přednášek a jeví naopak nedostatek praktického výcviku.*“¹¹³ Učení by mělo klást důraz především na rozvoj schopnosti absolventů dalšího sebevzdělávání. Rovněž zde zástupci Filosofické fakulty postrádali odborné přednášky o kultuře slovanské a o sociálně politickém vývoji slovanských národů, ačkoli starý orient a islámská kultura sem zahrnuty byly. Důraz ve výuce zaměřené na mezinárodní a cizokrajnou tematiku měl spočívat v prioritním zacílení na Rusko a Slovanstvo.

V závěru svých výtek profesori zcela otevřeně vyjádřili požadavek, aby bylo novinářské učení později přičleněno k filozofické fakultě.

Veškeré momenty, kam kritika profesorů směřovala, dokázal Dr. Gruber velmi zdatně a důvěryhodně obhájit.¹¹⁴ Nakonec došel se zástupci Filosofické fakulty k úplné shodě, nicméně novinářského učení podle původního plánu svou činnost nezačalo.

¹¹³ Zpráva komise o organizačním řádu českého učení novinářského při právnické a filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze z 24. 11. 1921, str. 2n, NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karton 3318

¹¹⁴ Zpráva J. Grubera ministerstvu školství a národní osvěty ze dne 22. prosince 1923, str 2n., NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karton 3318

4.2.4 Spory o podobu novinářského učení

Při přípravách Vysokého učení novinářského se tedy objevil *spor o programovou skladbu* mezi profesorem Gruberem a představiteli Filosofické fakulty, které na představu o edukačních programech pro žurnalisty kladli odlišné znalostní a obsahové požadavky. Zároveň se zde vynořil také *spor o potřebnost vzdělávání novinářů*. Z oficiálního stanoviska Syndikátu československých novinářů, kterému tehdy předsedal senátor Jiří Pichl, dýchá na první pohled rozhodnost a nadšení pro zřízení vzdělávací instituce v jejich oboru a dokonce deklarují v řadách novinářů jednomyslnost pro tuto otázku.¹¹⁵ Ovšem zdá se, že skutečnost nebyla až tak optimistická. Toto stanovisko Syndikátu vzešlo z jednání mezi zástupci žurnalistů a profesorem Gruberem, kdy musel dotyčný velmi intenzivně „lobovat“ pro podporu svých záměrů a mnohdy se setkal s dosti chladným postojem.¹¹⁶ Dokonce se setkal i se stanoviskem opačným. Jak sám tvrdí, *„ocitaly se - tak jako již vlastně od samého vzniku této myšlenky - v tisku projevy, které pod heslem „novinář se rodí, ale nedělá se“ zřízení novinářského učení nebyly vesměs příznivy, také z kruhů žurnalistických; jedním známým čelnějším žurnalistou označeno zřízení ... prozatím za „nevhodné“ a ozývaly se právě co do účasti činných již žurnalistů jakožto posluchačů v přednáškách a cvičeníh hlasy skeptické.“*¹¹⁷ Dokonce sám Dr. Gruber pochyboval o dostatečném zájmu z řad aktivně činných žurnalistů.¹¹⁸

¹¹⁵ Dopis ministerstvu školství a národní osvěty ze dne 9. října 1922, str. 1, NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karta 3318

¹¹⁶ Zpráva J. Grubera ministerstvu školství a národní osvěty ze dne 22. prosince 1923, str. 4., NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karta 3318

¹¹⁷ tamtéž

¹¹⁸ Dr. Gruber zde uvádí velmi zajímavý údaj, a sice že koncem roku 1921 se podle jeho informací počet novinářů-deníkářů pohyboval zhruba okolo 250. - 270. osob v celé republice a toto číslo ročně v důsledku úmrtí či odchodů do penze a malému zájmu o profesi klesá asi o 10%. Zdůrazňuje však, že odcházející novináři budou podle všeho nahrazeni nastupující generací z řad politiků, úředníků a venkovských žurnalistů. Tamtéž, str. 5

4.2.5 Realita Novinářského učení

V dalších pěti letech od roku 1920, kdy se objevil první impuls ke zřízení novinářské vysoké školy v Československu následovala celá řada vyjasňování, administrativních tahanic o právní status školy a dodatečných jednání. V roce 1923 předložil Dr. Gruber další, na základě připomínek a jednání se zástupci zájmových skupin přepracovaný návrh mj. i samotnému ministru školství a národní osvěty Rudolfu Bechyněmu. V něm rovněž navrhuje finanční částku k pokrytí běhu školy a tvrdí, že jediné, co by v danou chvíli k realizaci školy stačilo, je pouze „*ministerské vynesení a zařazení potřebné položky na základě usnesení ministerské rady do řádného rozpočtu na r. 1924.*“¹¹⁹

Je tedy zjevné, že tím jediným, co k realizaci novinářského učení chybělo byla politická vůle ministra školství. Jak jsme již předložili, podporu novinářského syndikátu si prof. Gruber přese všechno zajistit dokázal. Možná je zde na místě otázka, zda existovala nějaká další politická poptávka po vzdělávací instituci pro novináře. Při náhledu do zápisů z jednání poslanecké sněmovny v otázce schvalování rozpočtu na rok 1924 najdeme projev poslance Sladkého, který se poměrně obsáhle vyjadřuje k vzdělávání žurnalistů. Podle zápisů je jasné, že tehdejší debaty o rozpočtu si co do bouřlivosti s těmi dnešními v ničem nezadají. Poslanec Sladký staví tisk a novináře významem a vlivem vedle školy a učitele. „*Působí pronikavě a účinně na světový názor, smýšlení a mínění milionů dospívajících a dospělých...A jako právě dnes učitel má i žurnalista velký, světodějný úkol převychovati nás všechny v ideálech nové doby a v povinnostech osvobozeného národa, udržeti svou svobodu.*“¹²⁰ Mezi jinými dále zmiňuje požadavek „*rázu kulturně-odborného, řádné a účelné vybudování zvláštního učení pro novináře, pro theoretické vyškolení dorostu...*“¹²¹ a vyslovuje přání, „*aby v příštím rozpočtu ministerstva školství a národní osvěty bylo štedřeji pamatováno na*

¹¹⁹ Zpráva odboru IV., 1. z roku 1925, str. 2, NA ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31, karton 3318

¹²⁰ Projev poslance Sladkého ze dne 27.listopadu 1923, (online),

<http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/232schuz/s232003.htm> , převzato dne 19.12. 2004

¹²¹ tamtéž

*tyto důležité osvětové pracovníky čtenějšími a bohatěji fundovanými položkami, než 40.000 Kč na žurnalistické kursy (str. 108, pol.8)*¹²² Také v dalších projevech se někteří poslanci staví za tuto myšlenku. Je tedy vidět, že podpora ze strany politické elity pro myšlenku novinářského učení existovala, dokonce v rozpočtu na rok 1924 měly novinářské kurzy svůj finanční zdroj.

Ovšem ve zmíněné zprávě ministerstva školství se uvádí, že se poté Josef Gruber s ministrem Bechyněm opakovaně setkal. Průběh a výsledky tohoto jednání nejsou známy.¹²³ Ať již však obsahem těchto debat bylo cokoli, jisté je, že se převedení vysokého novinářského učení z papíru do praxe opět odložilo.

Na konci všech těchto tahanic umírá hlavní iniciátor a autor celé akce Dr. Josef Gruber a spolu s ním utichá i jakákoli vůdčí snaha přivést k životu Vysoké učení novinářské. Ovšem myšlenka vzdělávacího programu takového charakteru se zanedlouho velmi výrazně odrazila v uspořádání a záměru Svobodné školy politických nauk.

Plán na zřízení žurnalistické vzdělávací instituce měl velmi jasnou ambici, a to ustavit také v našich poměrech vysokou školu zaměřenou na sféru tisku. Znovu zde připomeňme, že jejím jediným účelem nebyla pouze odborná příprava pro novinářskou praxi. Měla svým programem poskytnout také možnost reflexe tehdejší mediální reality „obyčejným lidem“ se zájmem o tuto sociální oblast. Strůjce myšlenky předložil velmi komplexní a detailně propracovaný návrh na strukturu této školy, zjevně inspirovaný špičkovými zahraničními ústavami tehdejší doby. Sám si docela jasně uvědomoval, že jde o „učeliště zcela svérázné, jehož učební cíle i prostředky a patrně též metody odchylují se podstatně od běžných typů našich školských zařízení. Okolnostmi těmito dán jest pokusný a do značné míry i riskantní ráz zamýšleného učeliště.“¹²⁴ Ovšem v zápětí obrací pozornost na obrovský přínos dotyčné instituce a společenský požadavek jejího zřízení ze strany nejen odborné veřejnosti.

¹²² tamtéž

¹²³ tamtéž

¹²⁴ tamtéž, str. 5

4.3 Kurzy žurnalistiky na Masarykově Univerzitě v Brně

Přestože se veškeré dosavadní snahy a pokusy o vzdělávací programy pro novináře, které jsme zde popsali, soustředily se výhradně do metropole tehdejších českých zemí, resp. Československa, první intenzivní kurz zaměřený na akademickou reflexi oboru žurnalistiky se uskutečnil v letním semestru roku 1925 na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Tento kurz zde přednášel prof. Inocenc Arnošt Bláha, s nímž jsme se již v této práci setkali při obhajobě sociologické povahy zkoumání žurnalistiky. Náplň přednášek sám shrnuje v této stručné charakteristice: *„Ideový plán přednášek O základech žurnalismu, jež jsem konal v letním běhu r. 1925/1926 na filosofické fakultě Masarykovy University v Brně, byl ve stručnosti tento: V krátkém úvodě bylo nejprve objasněno, proč byl žurnalismus vědou tak dlouho zanedbáván, jaké byly příčiny změny v dosavadním citovém postoji vůči tisku a přechodu ze stadia romantického do stadia vědeckého a jak tomuto změněnému stanovisku dostalo se i vnějšího výrazu zakládáním stolic žurnalistiky na univerzitách evropských i světových a vzrůstem literatury o žurnalismu. Připojena pak objasňující poznámka o tom, pro koho přednášky jsou určeny. Potom přistoupeno k rozboru tří základních problémů žurnalismu: problému noetického, historického a ontologického. V první části vymezen pojem žurnalismu, vytčeny podstatné jeho znaky a stanoven vztah novinářství k jevům sousedním, jakož vědy o žurnalismu k disciplinám s ní hraničícím. Tak zařazena věda o žurnalismu do soustavy vědění. V partii pojednávající o problému historickém načrtnut historický vývoj žurnalismu a podán obraz přítomného stavu žurnalistiky v kulturních státech evropských a v Americe. Když bylo takto pojednáno o problému noetickém a kinetickém, přikročeno k analýze problému statického. Osvětlena individuální a sociální podmíněnost tisku (činitelé individuální - tu zvláště kapitola o psychologii žurnalistiky- a sociální) a podán obraz organisace tisku po jeho stránce*

Diplomová práce

*technické i obsahové (duchovní); potom pojednáno o funkcích tisku (informační a výchovné) po všech jejích stránkách: hospodářské, politické, sociální kulturní a mravní. Nakonec, když takto vybudován základ vědecký (psychologicko-sociologický), připojena kapitola o filosofii žurnalismu (o smyslu, hodnotě a ideálech žurnalismu).*¹²⁵ Do kurzu se zapsalo 77 posluchačů, z čehož 10 z fakulty právnické, 12 z přírodovědecké a 55 z fakulty filosofické.¹²⁶

¹²⁵ BLÁHA, I.A.: *Základy žurnalismu*, in: *Duch novin*, ročník 1., číslo 2., z 25. února 1928, str. 35

¹²⁶ *tamtéž*

5. KAPITOLA - Svobodná Škola Politických Nauk

5.1 Svobodná škola politických nauk v kostce

Svobodná škola politických nauk byla založena v roce 1928 a vznikla z původní myšlenky na budování novinářského a politického ústavu v ČSR. Přesněji řečeno úplně „původním úmyslem bylo založiti školu pro výchovu novinářů, o niž novinářské i politické organisace od převratu (v roce 1918, pozn.aut.) usilovaly. Byla li posléze zvolena forma školy nauk politických... stalo se tak především proto, aby poskytovala širší okruh zájmový a nebyla odkázána pouze na omezené studium žurnalistiky.“¹²⁷ Byla zřízena výnosem Ministerstva školství a národní osvěty z 25.4. 1928 a nutno podotknout, že iniciativa a rozhodnost tehdejšího ministra Dr. Milana Hodžy v celé záležitosti měla pro realizaci školy rozhodující význam. Zřízení výnosem znamenalo, že škola nepatřila od počátku „de iure“ mezi vysoké školy, ale řadila se mezi vysoká učiliště a vědecké ústavy. Při zřízení tohoto co do zaměření ojedinělého ústavu se zakladatelé inspirovali zahraničními vzory – pařížské *École libre des science politiques* a londýnské *School of economic and political sciences*.¹²⁸ V období 1938/1939 zahájila škola přednášky na vyšším oddělení, jako pokračování pro absolventy dvouletého běhu. V roce 1939 projednávala československá vláda návrh zákona na dobudování Svobodné školy politických nauk na typ čtyřleté vysoké školy. Vzápětí však přišel mnichovský diktát a instituce byla spolu s ostatními vysokými školami uzavřena Němci.

Podstata Svobodné školy tkvěla v rozlišení na dvě oddělení: obecné a novinářské. Osnova přednášek byla od počátku určena těmito skupinami předmětů: sociologií,

¹²⁷ *Aide-mémoire pro pana ministra zahraničních věcí Dr. Edvarda Beneš ze dne 18.5.1935*, Archiv HI. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 18

naukou o politice, ekonomii, naukou o státu a právu a disciplínami novinářskými. Tyto oblasti doplňovaly semináře: sociologický, novinářský, hospodářský a politický. Koncem roku 1938 obsahovala knihovna školy celkem 20 tisíc katalogizovaných knih. Největší zásluha na vybudování knihovny patří Dr. Karlu Hochovi, který ji po většinu doby její existence spravoval.

Specifickým rysem školy byly její mezinárodní aktivity. Od počátku se zde pořádaly přednášky význačných odborníků ze zahraničí. Za další zvláštnost můžeme považovat existenci časopisu školy, který sloužil nejen potřebám novinářského oddělení.¹²⁹ Časopis Svobodné školy politických nauk vycházel pod tímto názvem do roku 1936, poté byl vydáván pod názvy jinými (*Tisk a politika*, *Politická revue*).

„Obsahově lišila se tedy SŠPN od všech ostatních státních škol v ČSR tím, že to byla jediná škola, vyučující novinářství, dále jediná škola, kde hlavním předmětem byla sociologie a kde i v předmětech jinde přednášených (jako jsou vědy právní a ekonomické) soustředila zájem na živou přítomnost a aktuality, pěstujíc výklady historické pouze v rozsahu nutném pro pochopení dějů současných.“¹³⁰

Učební látka se probírala v tříměsíčních běžích – podzimním, zimním a jarním trimestru, přičemž k absolutoriu jich bylo třeba úspěšně završit alespoň šest.

Škola sama existovala až do zavření vysokých škol v listopadu 1939. Během svého působení se potýkala s existenčními problémy především finančního rázu, když ministerstvo školství a národní osvěty instituci stále měnilo výši dotací.¹³¹ Zatímco v roce 1928 činila dotace ministerstva 650 tisíc korun, dospěla škola postupným snižováním financí až do roku 1935, kdy získala o 420 tisíc méně, což je úbytek o rovné dvě třetiny celkové částky.¹³² Situaci způsobila finanční krize třicátých let 20.

¹²⁸ Před nástupem hitlerovského režimu v Německu udržovala Svobodná škola natolik přátelské vztahy s berlínskou *Deutsche Hochschule für Politik*, že při případném přestupu byla studentům automaticky započítána polovina studia jako splněna.

¹²⁹ *Zpráva Ústřední informační služby ze dne 6. června 1950*, Archiv Hl. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 1

¹³⁰ tamtéž

¹³¹ PILBAUEROVÁ, J.: *Osobnost Karla Hocha a jeho vztah k žurnalistice*, dipl.práce UK, Praha 2002, str. 36n.

¹³² Přehled dotace ministerstva školství a národní osvěty, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28

století a v rozpočtu docházelo k stále razantnějším škrtům. Navíc sociálně-demokratický ministr školství Dr. Ivan Dérer byl obviňován z nezájmu a patrně příliš nesdílel zápal pro školu, kterým se vyznačoval jeho předchůdce Milan Hodža.¹³³ V důsledku těchto vlivů a především postupnou finanční recesí dospěla škola v roce 1935 na pokraj zániku, nicméně soustavnou intervencí na patřičných politických i úředních místech tuto krizi přečkala.¹³⁴ O rok později vydalo opět MŠANO se souhlasem vlády ČSR definitivní statut školy, jímž byla právně ukotvena mezi vysoké školy.

Pro úplnost zde uveďme trochu statistik: za prvních 8 let existence Svobodné školy neklesl roční průměr posluchačů a posluchaček pod počet 160.¹³⁵ Přesněji řečeno do roku 1935 se jich zde ke studiu zapsalo 971 nejen z tehdejšího Československa, z toho 479 na novinářském oddělení; 62 z těchto posluchačů již při zápisu do školy v novinách pracovalo. Do tohoto roku 295 řádných posluchačů úspěšně absolvovalo, z toho 144 na novinářském oddělení. Závěrečnou diplomovou zkoušku, která nebyla k úspěšnému absolvování studia povinná, složilo úspěšně 47 novinářských absolventů z celkového počtu 98 úspěšných diplomantů.¹³⁶ Ovšem počet zájemců patrně dále rostl, o čemž může svědčit údaj, že jen do podzimního trimestru roku 1937 se zapsalo rekordních 245 uchazečů o studium na této škole.¹³⁷

5.2 Začátky Svobodné školy politických nauk

Škola zahájila svůj provoz zápisem do podzimního trimestru (říjen - prosinec) 1928. Přesto již od května probíhaly pod záštitou ústavu izolovaně úvodní přednášky do připravovaných kurzů či příležitostná vystoupení významných hostů. Do prvního

¹³³ *Aide-mémoire pro pana ministra zahraničních věcí Dr. Edvarda Beneš ze dne 18.5.1935*, Archiv HI. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 18, str. 4

¹³⁴ tamtéž

¹³⁵ Opis zprávy o Svobodné škole politických nauk v Praze, 1936, Archiv HI. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 18

¹³⁶ Do konce r. 1935, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28

trimestru existence školy se zapsalo 131 řádných posluchačů (z toho 10 žen), z čehož vedle 112 Čechoslováků bychom zde potkali také příslušníky jugoslávské, ruské, polské, bulharské, ukrajinské či arménské národnosti. Hospitantů se zde sešlo 26 (z toho 4 ženy).¹³⁸ Správu školy převzalo podle plánu společně Čestné předsednictvo, Kuratorium a ředitel.

5.2.1 První Čestné předsednictvo

V seznamu Čestného předsednictva najdeme mezi jinými význačnými jmény té doby Dr. Milana Hodžu - ministra školství a národní osvěty (předseda); Ing. Jana Dostálka - místopředsedu poslanecké sněmovny Národního shromáždění; Fedora Houdka - ministra m.z.; JUDr. Jana Krčmáře - univerzitního profesora a bývalého ministra; Rudolfa Mlčocha - člena poslanecké sněmovny národního shromáždění; Josefa Penížka - redaktora „Národních Listů“; Jiřího Pichla - senátora Národního shromáždění a tajemníka Syndikátu československých novinářů a další význačné osobnosti hospodářské a politické sféry tehdejší doby.

5.2.2 Kuratorium

V prvním Kuratoriu v historii školy zasedl JUDr. a PhDr. Viktor Dvorský - profesor a děkan Vysoké školy obchodní v Praze, který se podílel na přípravách a vzniku školy. Pro tyto zásluhy na realizaci si také jako první vysloužil funkci ředitele školy a předsedy zmíněného Kuratoria. Místopředsednickou funkci zaujal Jan Hejret - redaktor „Národní politiky“, po něm zde zasedli: Dr. Franz Bacher, redaktor „Bohemie“; Dr. Lev Borský - redaktor „Národní politiky“; JUDr. Antonín Dvořák - vrchní odborný rada ministerstva školství a národní osvěty; František Ebel - odborový přednosta v tiskovém odboru prezidia ministerské rady; JUDr. Vladimír Fáček - senátor; JUDr. František Havelka -

¹³⁷ PILBAUEROVÁ, J.: c.d., str. 37

¹³⁸ Svobodná škola politických nauk v Praze, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28

vrchní odborový rada ministerstva školství a národní osvěty; JUDr. Jaroslav Hofmann - ministerský rada ministerstva školství a národní osvěty; Vincenc Charvát - redaktor „Práva Ľudu“; Ing. Štěpán Janšák - vládní rada referátu veřejných prací v Bratislavě; Ing. Josef Jareš - generální jednatel Národohospodářského ústavu; JUDr. Václav Joachim - odborný přednosta ministerstva vnitra; Dr. Jiří Mannheimer - redaktor Bohemie; JUDr. Vilibald Mildschuh - univerzitní profesor; Ing. Dr. tech. Eduard Reich - ministerský rada ministerstva zemědělství; Dr. Walter Wohryzek - vrchní ministerský komisař; J. B. Zyka - redaktor „Venkova“; JUDr. Bohdan Živanský - generální sekretář obchodní a živnostenské komory.¹³⁹

5.2.3 První učitelství sbor (v podzimním trimestru 1928)

Nemělo by patrně větší smysl vyjmenovávat zde všechny vyučující s profesním závazkem na první trimestr chodu školy. Pro náš účel však rozhodně stojí za zmínku některé vybrané osobnosti učitelství sboru. Mezi první tři smluvně vázané profesory náležel např. PhDr. Lev Borský, první diplomatický zástupce v Itálii a mj. redaktor „Národní politiky“, či např. docent Masarykovy univerzity v Brně Emanuel Chalupný, který měl přednášet sociologii. Vedle nich od samého počátku působil na škole Dr. Karel Hoch, jehož přednášková činnost se soustředila právě na novinářství. Tomuto tématu se dále věnovali např. již zmiňovaný František Bacher či ministerský komisař Dr. Walter Wohryzek, univerzitní profesor Emil Smetánka, který se měl ujmout výuky češtiny pro novináře a jeho univerzitní kolega Václav Tille dostal za úkol přednášet o vztahu novin a literatury. Ředitel státní tiskárny v Praze Karel Dyrnyk dostal za úkol pojednávat o knihtisku a tisku novin.¹⁴⁰ Postupem doby se samozřejmě přidávaly další osobnosti, z nichž ty další klíčové zmíníme ještě později.

¹³⁹ tamtéž str. 2

¹⁴⁰ tamtéž str. 3n

5.2.4 Časopis Svobodné školy politických nauk

Jedním z výukových nástrojů Svobodné školy byl představiteli určen ústavní časopis, který měl do budoucna poskytnout cvičný materiál pro posluchače z novinářského oddělení a prostor pro přípravné práce nadcházejících činitelů ve sféře politické. Ovšem komise pověřená Kuratoriem k přípravě vydávání periodika sledovala jeho realizaci ještě další cíle. Na prvních stranách prvního čísla je prezentuje ředitel Dr. Viktor Dvorský, který působil rovněž jako řádný profesor Vysoké školy obchodní v Praze. Jedním z klíčových úkolů listu bylo přinášet významné přednášky, resp. výtahy z nich v tištěné podobě, tím je uchovávat, „*aby mezi posluchačstvem a učitelstvem nebyl pouze letmý styk slovem mluveným, nýbrž i mnohem trvalejší styk slovem tištěným.*“¹⁴¹ Aby zprostředkoval to nejpodstatnější, měl zachycovat „*co přednášející uznají za zvláště potřebné, aby bylo z jich proslovů vyjmuta a otištěno v přesné stylisaci.*“¹⁴²

Chceme-li se věnovat pohledu Svobodné školy politických nauk na tisk a novináře, pak tím máme na mysli především pojetí přednášejících zde na novinářském oddělení, jak jej předávali svým posluchačům. Sledujeme představu ideálnětypického žurnalisty, jakou škola zprostředkovala ve svém vzdělávacím procesu studentům. Nemůžeme již dále odhadovat, jaký vliv a dopad to asi mohlo na posluchače mít, zda tento náhled přejímali či nikoli apod. Jde nám pouze o reflexi normativního pohledu, jaký zde mohla přinášet v období tzv. první republiky nejvýznamnější vzdělávací instituce v oboru žurnalistiky. Pro tento účel sáhneme právě pro Časopis svobodné školy politických nauk za předpokladu, že v něm nalezneme to podstatné z přednášek v nijak významně pozměněné formě. A takový příslib nám dává ve svém projevu první ředitel školy Viktor Dvorský. Obzvláště když o zmíněném periodiku dodává, že je pro školu „*vlastní*

¹⁴¹ DVORSKÝ, V.: *O úkolech*, in Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 1, číslo 1., Praha, 1928, str.1

¹⁴² tamtéž

*orgán, pravidelně vycházející, nedocenitelnou pomůckou. Jím se píše současně historie školy.*¹⁴³

Časopis Svobodné školy politických nauk vycházel pod stejným názvem do září roku 1935. Poté byl finanční tísní donucen ke sloučení s oficiálním listem Syndikátu československých novinářů a tato společná revue začala vycházet pod názvem *Tisk a politika*. Jen pro zajímavost, cena časopisu se sloučením nezměnila: předplatné na rok činilo 65 Kč (pro posluchače školy 45 Kč). Za jedno číslo prodejce účtoval 15 Kč.¹⁴⁴ O necelé dva roky později změnil časopis svůj titul na *Politická revue*.

5.2.5 Učební program pro novinářské oddělení

Ve zmíněném časopise najdeme učební osnovy na každý trimestr, kde lze vysledovat předměty, které se zde na novinářském oddělení vyučovaly po dobu prvních šesti let existence školy. Rekonstrukcí učební skladby můžeme získat přehled o tom, jaké předměty považovaly vůdčí osobnosti instituce za podstatné pro novinářské vzdělání. Tím můžeme opět do jisté míry sledovat, co považovaly za nezbytný vědomostní rozsah ideálnětypického novináře.

V letech 1928-1935 zde tedy probíhaly tyto pravidelné, na žurnalistiku zaměřené přednášky:

Téma	Přednášející	Hodin týdně	Trimestr
<i>Hlavní zjevy a typy světové žurnalistiky v souvislosti s duchovním a hospodářským vývojem</i>	PhDr. Karel Hoch	2	celý rok 1928/29
<i>České novinářství</i>	PhDr. Karel Hoch	1	celý rok 1928/29

¹⁴³ tamtéž

¹⁴⁴ Oznámení odběratelům Časopisu Svobodné školy politických nauk v Praze, ze dne 20.9. 1935, Archiv Hl. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 8

Diplomová práce

<i>Novinářská čeština</i>	prof. Emil Smétánka	1	celý rok 1928/29
<i>Einführung in die praktische Journalistik</i>	JUDr. Franz Bachor	1	celý rok 1928/29
<i>Politik und Presse</i>	JUDr. Walter Ohryzek	1	podzimní 1928, zimní 1929
<i>Knihtisk a tisk novin</i>	Karel Durynk	1	podzimní 1928, 1929, 1931
<i>Sociologie žurnalistiky</i>	JUDr. Emanuel Chalupný	1	Zimní 1929
<i>Novinářské zpravodajství</i>	Dr. Emil Čermák	1	celý rok 1929/30, 1934/35
<i>Politisch-publizistisches Seminar</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	jarní 1929
<i>Vývoj veřejného mínění v českých zemích</i>	PhDr. Karel Hoch	1	celý rok 1929/30
<i>Základy novinářství</i>	PhDr. Karel Hoch	2	celý rok 1929/30, 1934/35
<i>Žurnalistická cvičení</i>	PhDr. Karel Hoch	1 resp. 2	od podzimu 1929 do léta 1935
<i>Reklama</i>	Dr. J. Brabec	1	podzimní 1929
<i>Novinářství a veřejné mínění</i>	PhDr. Karel Hoch	1	jarní 1930
<i>Die Ethnobiologie im Dienste der Journalistik</i>	PhDr. F. Szérenyi	1	jarní 1930
<i>Wesen und Aufgabe der modern Presse</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	jarní 1930, celý rok 1931/32
<i>Psychologie novinářského povolání</i>	PhDr. Alfred Fuchs	1	podzimní 1930
<i>Die Zeitung</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	celý rok 1930/31
<i>Der Handelsteil der Zeitung</i>	JUDr. Franz Bacher	1	celý rok 1930/31
<i>Novinářská vydavatelstva</i>	gen. Řed. A. Jun	1	podzimní 1930
<i>Kulturní žurnalism</i>	PhDr. Alfred Fuchs	1	Zimní 1931
<i>Novinářské zpravodajství a reportáž</i>	Dr. Emil Čermák	1	zimní 1931, 1932, celý rok 1932/33

Diplomová práce

<i>Zpravodajství zahraniční, dějiny a , Archiv</i> Hl. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401- 0403, karton 18 <i>organisace zahraničních agentur</i>	Dr. Emil Čermák	1	jarní 1931
<i>Vývoj veřejného mínění a žurnalistiky</i>	PhDr. Karel Hoch	2	celý rok 1931/32, 1932/33
<i>Wirtschaftsteil der Zeitung</i>	JUDr. Franz Bacher	1	od roku 1931/32, až do 1934/35
<i>Praktická cvičení ze zpravodajství</i>	Dr. Emil Čermák	1	celý rok 1931/32
<i>Allgemeine Zeitungslehre</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	Zimní 1933
<i>Zeitung und öffentliche meinung</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	jarní 1932
<i>Vynikající zjevy světové žurnalistiky</i>	PhDr. Alfred Fuchs	1	Zimní 1933
<i>Počátky dělnického tisku a jeho ideový vývoj</i>	PhDr. V. Osvald	1	podzimní 1933
<i>Zeitungswesen</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	podzimní 1933
<i>Novinářství v praxi</i>	řed. V. Švihovský	2	jarní 1934, celý rok 1934/35
<i>Veřejné mínění</i>	PhDr. Karel Hoch	2	jarní 1934
<i>Zeitungskunde</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	jarní 1934, zimní 1935
<i>Novinářské zpravodajství</i>	Dr. Emil Čermák	1	podzimní 1934
<i>Grundbegriffe des Zeitungswesens</i>	JUDr. Walter Wohryzek	1	podzimní 1934

5.3 Vize novinářského oddělení při přípravách na zřízení Svobodné školy

5.3.1 Přípravy novinářského oddělení školy

Dne 21. prosince 1927 se na ministerstvu školství a národní osvěty sešli s úředníky také zástupci tiskových spolků, aby debatovali o budoucí podobě připravované Svobodné školy politických nauk, především její novinářské sekce. Za oficiální kruhy schůzce předsedal Dr. František Matouš-Malbohan, jenž zde zastupoval tehdejšího ministra školství a národní osvěty Milana Hodžu. „*Za syndikát čsl. novinářů senátor Jiří Pichl a red.Hejret, za Klub čsl. deníkářů a Spolek čsl. novinářů red. J. Penížek, za Jednotu čsl. novinářů red. Ad. Kunta, za Reichsgewerkschaft der Deutschen Presse, Syndikat der Deutschen Tagespresse a Verband der deutschen Journalisten i.B. red. Dr. Franz Bacher a red. Dr. Alfred Albrecht, za V. odbor mšano (Ministerstvo školství a národní osvěty, pozn. aut) o.r. A. Matula, za IV.odbor mšano o.r. Dr. A. Dvořák, o.r. Dr. Fr. Havelka a Dr. Em. Kobosil, dále pak prof. Dr. Viktor Dvorský a Dr. Hoch.*“¹⁴⁵

V této době už bylo pravděpodobně rozhodnuto o otevření Svobodné školy v dubnu následujícího roku. Ministerský sekretář Dr. Matouš-Malbohan nastínil technické záležitosti - schválenou částku 750 tisíc korun z rozpočtu na běh školy, dvouletou dobu studia, či zajištění vyučovacích prostor v Lobkovickém paláci, případně v Klementinu a dal prostor pro připomínky zástupcům novinářských organizací. Již v této chvíli, ještě před samotným počátkem reálné existence školy, promítají do její úlohy reprezentanti zájmových skupin výrazně normativní funkci, což je ostatně charakteristické pro sociální funkci jakékoli vzdělávací instituce. Můžeme se tedy na chvíli zastavit u pohledu na tisk a novináře v samém zárodku existence Svobodné školy politických nauk

v Praze v očích samotných zakladatelů. Již zde se totiž projevuje, s jakými vizemi hodlají ve svých budoucích přednáškách, činnosti a v programu školy ovlivňovat formování žurnalistů. Půjdeme-li o úroveň projekce zpět, můžeme říci, že již zde jsou tyto klíčové osobnosti vedeny skrytými normativními motivy, tedy tím, co mají učinit pro profesní vzdělávání ideálnětypických novinářů.

Kupříkladu již na tomto setkání dochází k rozchodu v pohledu na kritéria výběru a úroveň posluchačstva. Delegát Syndikátu československých novinářů senátor Jiří Pichl zpochybnil plánovaný institut hospitantů, tedy příležitostných návštěvníků přednášek, s obavou, že taková praxe může svádět „*k produkci novinářských nedouků*.“¹⁴⁶ To podpořil i redaktor listu „Národní politika“ a člen Kuratoria Jan Hejret s požadavkem přísných kritérií výběru, „*aby z novinářského oddělení vycházelo raději málo, ale dokonalých novinářů*“,“¹⁴⁷ a nedocházelo tak ke zklamání z úrovně školy. Naproti tomu Franz Bacher navrhnul otevřít dveře školy pro široký kruh zájemců z řad novinářů a teprve pokud by zkušenosti s tímto přístupem nebyly příliš dobré, přistoupit ke zpříšňování, ale v první řadě by měla škola popularizovat přednášené obory. Takový postoj schválil redaktor Penížek, jenž shledal možný přínos pro starší novináře, kteří už by se nechtěli zapisovat jako řádní posluchači; stejně tak Adolf Kunta viděl podstatu v široké nabídce výběru k byt' nepravdělným návštěvám. Podle něj by tohle mělo velký význam pro regionální novináře, kteří nemají jiné příležitosti k sebevzdělávání a zapsat se jako řádní posluchači je pro ně nemožné.¹⁴⁸ Už zde vidíme na konkrétní záležitosti rozličné pohledy na účel instituce a můžeme předpokládat, že názorová diverzita provázela i další oblasti v plánech školy.

¹⁴⁵ *Protokol sepsaný dne 21. prosince 1927 na poradě v ministerstvu školství a národní osvěty o zřízení Svobodné školy politických nauk v Praze*, zapsal Dr. Emil Kobosil, str. 1, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28

¹⁴⁶ tamtéž, str. 2

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ tamtéž str. 3.

5.3.2 Názorové zdroje v odůvodnění školy a jejím statusu

Dne 14. ledna 1928 dal pověřený pracovník ministerstva školství a národní osvěty Dr. Emil Kobosil k dispozici zprávu s vypracovanými důvody pro chystanou strukturu školy a s návrhem klíčových bodů statutu školy. V první části dokumentu, v níž předkládá důvody pro návrh připravovaného Výnosu, zjevně kombinuje dva stěžejní zdroje inspirace. V koncepční syntéze čerpá Kobosil především z návrhu Dr. Edvarda Beneše z roku 1910 a při charakteristice připravované školy a její organizace vychází zcela evidentně z plánů Dr. Josefa Grubera, vypracovaných dříve pro Vysoké učení novinářské. Význačné snahy o zvyšování novinářské vzdělanosti z dob minulých tímto dochází svého uplatnění.

Ihned zpočátku se tu deklaruje, že jako k vykonávání jiných úkolů a prací „*jsou k provádění úspěšné politiky nepostradatelný odborné vědomosti a samostatnost uvažování... Demokracie musí proto poskytnouti svým budoucím politickým pracovníkům a vůdcům soustavné politické vzdělání.*“¹⁴⁹ A pokračuje v Benešových argumentech i při zdůvodňování potřeby výchovné péče v žurnalistice. „*Vede-li se politický boj jako bezohledné materialistické uplatňování tužeb a potřeb nespočítavící v první řadě na odborných znalostech a vědění, nalézají zpravidla i svůj neblahý odraz v žurnalistice, která místo aby se propracovávala k jádru sporného problému terorizuje, skandalizuje, špiní a lže.*“¹⁵⁰ Jsme tedy opět svědky víry v to, že vzdělávání zabraňuje úpadku politické sféry stejně jako žurnalistiky. To se projevuje též v ambiciózním očekávání, že se škola stane základem nové politické kultury v republice.

V otázce zřízení poukazuje doktor Kobosil na existenci obdobných vzdělávacích institucí v cizině mezi nimiž vyzdvihuje jako nejvýznamnější francouzskou *École libre des sciences politiques* spolu s *École des Hautes études sociales v Paříži*. Její součástí

¹⁴⁹ KOBOSIL, E: *Důvody*, 4.1.1928, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28

¹⁵⁰ *tamtéž*

již tehdy byla sekce *École de Journalisme et de la Préparation á la vie publique*.¹⁵¹ V prvně jmenované instituci můžeme také hledat zdroj, jímž se autoři Svobodné školy inspirovali nejen při hledání názvu. V dokumentu již následuje jen několik podstatných statutárních klauzulí, které se později staly základem zřizovacího výnosu ministerstva, jehož nedílnou součástí se stal též Kobosilův argumentační spis.

5.3.3 Záměry zřizovacího výnosu

Po drobnějších vyjednáváních vydalo konečně Ministerstvo školství a národní osvěty 25. dubna 1928 výnos číslo jednací 54130/28-IV, jímž se zřizuje Svobodná škola politických nauk v Praze a kterým se vydává její provizorní statut.

Ve zkratce se zde zmíněné instituci předurčuje dvouletá studijní doba. Vyučovacím a jednacím jazykem se stanovuje jazyk československý, ovšem jednotlivé přednášky a cvičení mohou probíhat také v němčině či jiném cizím jazyku. Paragraf 3 vytyčuje dvě výukové sféry, a sice „*oddělení obecné (politické) a speciální oddělení novinářské*“.¹⁵² Ponechává se zde možnost na případný návrh kuratoria zřízení dalších speciálních oddělení. Financována měla být instituce především z prostředků vybraných na školním od řádných posluchačů (100 Kč/trimestr) a hospitantů (50 Kč/trimestr), případné nedostatky ze státního rozpočtu. Ustavením školy deklaruje zřizovatel úmysl „*rozšiřovati a prohlubovati politické vzdělání a soudnost v otázkách politických, národohospodářských, sociálních, kulturních apod. pro působení ve veřejném životě*“.¹⁵³

Za prostředky k dosažení tohoto cíle stanovil a) přednášky a cvičení, b) časopis školy a jiné publikace, c) čítárnu, knihovnu a archiv, d) odborné studijní exkurze a jejich podporu.

¹⁵¹ tamtéž

¹⁵² Výnos MŠANO č.j. 54130/28-IV ze dne 25. dubna 1928, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28, str. 1

¹⁵³ tamtéž, str. 1

Přednášky se rozdělily na pravidelné a příležitostné. Pravidelné přednášky a cvičení se konaly po celý trimestr, zatímco příležitostné krátkodobě či jednou a měly být využívány k referování o aktuálních otázkách v daném oboru. Přednášky a cvičení byly časově zařazeny po 14. hodině odpolední, vzhledem k případnému zaměstnání či dalšímu studiu posluchačů. Rovněž se zde uvádí klauzule o možnostech konat přednášky mimo hlavní město Prahu, na jiných univerzitách. Jen pro zajímavost, v samém závěru tohoto výnosu se do budoucna počítá s případným zbudováním poboček v Brně a Bratislavě.

Časopis Svobodné školy museli řádní posluchači odebírat povinně. Vycházet měl pětkrát až šestkrát za trimestr. Jeho účelem bylo přinášet organizační sdělení, programy kurzů a co je pro nás podstatné, výtahy či celé texty vybraných přednášek a vědecké články členů učitelského sboru. Rovněž sloužil jako cvičné pole pro příspěvky posluchačů speciálního novinářského oddělení.

Vyučujícími mohli být jmenováni profesori a docenti vysokých a jiných škol, popř. odborníci, praktičtí politici, žurnalisté atd. Správu školy dostalo do rukou čestné předsednictvo, které mělo spíše dozorčí a zastřešující úlohu a patnáctičlenné kuratorium, reálně spravující běh a administraci školy. Navrhovalo studijní plány, povolávalo vyučující i přednášející hosty, obstarávalo vše potřebné k běhu školy. Nejméně třetina z ministrem jmenovaných členů v kuratoriu se skládala ze zástupců učitelského sboru (včetně ředitele a jeho náměstka), nejméně čtyři zástupci z řad novinářských organizací a dva zástupci ministerstva školství a národní osvěty.¹⁵⁴

¹⁵⁴ tamtéž, str. 2nn

5.4 Žurnalista pohledem zřizovatelů Svobodné školy – úloha novinářského oddělení

5.4.1 Úloha novináře v moderní demokracii - projev ministra školství a národní osvěty Milana Hodži

Při slavnostním zahájení činnosti Svobodné školy, které se uskutečnilo 4. května 1928 ve velké zasedací síni staroměstské radnice, vystoupil ministr školství a národní osvěty Švehlovy vlády a jeden z čelních představitelů Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, Dr. Milan Hodža.

Ihned po uvítání odevzdal s jistým zadostiučiněním v rámci vysokého politického učení formu československé novinářské školy. Podotkl, že se tak děje v hodině dvanácté, a to měsíc poté, co uplynulo 80 let od založení Havlíčkových „Národních novin“, a že je nejvyšší čas, aby měl svůj novinářský ústav národ, „*kteřý žurnalistice vděčí do značné míry za své národní probuzení a za vůdcovství, které v dobách, které pro budoucnost, samostatnost národa byly přímo rozhodující.*“¹⁵⁵

Ihned odpovídá na to, proč není zřizena samostatná novinářská škola, ale stává se součástí vysoké politické školy. Ve slovech ministra Hodži vidíme jasný záměr. „*Osnování našeho vysokého učení pro vědy politické a v rámci tomto školy novinářské má sloužiti jednomu velikému cíli: má přispěti k výchově vůdců demokracie.*“¹⁵⁶

Celá řeč vyzní jako veliká obhajoba demokracie, v níž je třeba, abychom všichni mobilizovali mezi jinými i své intelektuální síly. „*A do tohoto rámce... zapadá úkol žurnalistický.*“¹⁵⁷ Nutno podotknout, že na první pohled působí zařazení novinářského oddělení do politického vzdělávacího ústavu víceméně symbolicky. A to také ministr otevřeně přiznává. Zařazení novinářů do politického rámce podle něj značí, že „*žurnalista má se v demokracii uplatniti jako veliká, mohutná, motorická síla. Mluví-li se*

¹⁵⁵ Projev ministra Hodži, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28, str. 1

¹⁵⁶ tamtéž

¹⁵⁷ tamtéž, str. 11

*o vůdcích demokracie, musí se především mluvit o novinářích. Mluví-li se o odpovědnosti ve vedení demokracie, především přichází v úvahu novinář.*¹⁵⁸ Při pročitání těchto slov přijde asi každému na mysl, jak hluboce idealistický pohled na úlohu novináře a tisku zde můžeme ze strany dobových oficiálních míst sledovat. Lze jen spekulovat o tom, zda se tato společenská síla opírala o obecně sdílené vysoce normativní vnímání žurnalistiky v tehdejší době.

Zároveň je více než zjevné, že úkoly vytyčené ministrem nemohou být splněny jedinou novou vzdělávací institucí, kterou sám zřizovatel označuje za experiment, což dokládá mj. její provizorní statutární ukotvení. Při vědomí tohoto přichází Dr. Milan Hodža se Svobodnou školou jakožto s pouhým „*příspěvkem a jen příspěvkem... dílo to, tak jako veškerá díla světa tohoto není dokonalé. Přesto však přinášíme dílo toto s tím přáním, které zde tlumočíme jménem vlády, aby prospělo českému a slovenskému novinářství, celé naší kultuře a tím i naší národní budoucnosti.*“¹⁵⁹ Jak vidno, zřízení Svobodné školy tedy bylo doprovázeno velmi vysokými ambicemi, nicméně s vědomím případného rozšiřování do dalších univerzitních měst, s čímž počítal Výnos ministerstva školství a národní osvěty o zřízení školy, nejde o vizi úplně naivní.

5.4.2 Nezbytnost propojení žurnalistiky s vědou - projev senátora a předsedy Syndikátu čsl. novinářů Jiřího Pichla

Ihned zpočátku svých slov staví senátor Pichl žurnalistiku do role největší služby veřejnosti v moderní době, která podle toho „*vyžaduje nikoli velkého vzdělání, nýbrž největšího vzdělání.*“¹⁶⁰ Přisuzuje tuto nezbytnost každému oboru žurnalistiky, ať už jde o politiku, soudní síň, reportáž, národní hospodářství nebo jakoukoli složku moderního žurnálu, není možné ji provozovat bez „*dokonalého vzdělání, umožňujícího správně*

¹⁵⁸ tamtéž

¹⁵⁹ tamtéž str. 13

¹⁶⁰ Projev senátora Pichla, NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28, str. 20

hodnotiti lidi, věci události. Každý novinář musí být trochu univerzální ve svých vědomostech“, a zároveň „*každý musí mít speciální vědomosti pro svůj obor...*“¹⁶¹

Pichl soudí, že tento požadavek platil odjakživa, ale s masovým rozmachem novin platí dvojnásob. Zdůrazňuje, že „*funkce novin stala se nejen závažnější, ale i obtížnější. Bez novin dnes není myslitelný ani život kulturní, bez nich neobejde se stejně dělnictvo, jako průmysl obchod, finance, bez novin nebylo by vůbec moderního života. Noviny zasahují do života způsobem často rozhodujícím a odtud roste odpovědnost novinářské práce.*“

¹⁶² Neobyčejný rozmach reprodukční techniky, organizační centralizace a monopolizace zpravodajské služby zapříčinily industrializaci novin a přinesly nebezpečí jisté mechanizace a uniformity žurnalistiky. Protiváhou tomu musí být důraz na její kvalitu a rostoucí odpovědnost novinářů. „*Z této potřeby kvalitní práce novinářské vyrostl požadavek novinářské školy..., řečený již rozvoj žurnalistiky vede k jejímu z odbornění, jistému zvědečtění.*“¹⁶³ Přestože připouští starý argument odpůrců vzdělávacích snah, že dobrým žurnalistou se nestává absolvent školy, ale spíše člověk k tomu nadaný, dodává, že v moderní době nestačí pouhá invence, pokud se neopírá o solidní vědění. Z tohoto předpokladu vyplývá, že žurnalistika a věda se velmi přiblížily a každý novinář by měl být odborníkem svého druhu. Optimálně zareagovat na tento historický vývoj znamená „*prohloubiti ... součinnost vědy se žurnalistikou, vnésti důkladnost vědecké práce do iniciátorské práce žurnalistovy, toť úkol a smysl novinářské školy.*“¹⁶⁴

5.4.3 Projekt Svobodné školy politických nauk - projev prvního ředitele školy Dr. Viktora Dvorského

Profesor Dr. Dvorský pracoval podle svých slov na návrhu organizace Svobodné školy od května 1927. Patrně se podílel na tvorbě všech přípravných strategických

¹⁶¹ tamtéž

¹⁶² tamtéž

¹⁶³ tamtéž, str. 21

¹⁶⁴ tamtéž

dokumentů včetně finální verze plánu Dr. Kobosila. Sám Dvorský přiznává, že se inspiroval dokumenty ke zřízení novinářského učení, vypracovanými zesnulým doktorem Gruberem. Ovšem připouští, že již nedopustili rozvláchnou polemiku, aby opět veškeré úsilí nepřišlo nazmar zbytečnými průtahy. Pokračuje osvětlením podstaty *svobodné školy*. Škola *svobodná* se podle něj odlišuje od standardního vysokoškolského studia tím, že neklade důraz na zkoušky (ty zde mají být spíše součástí studia, nikoli jeho výsledkem, a to navíc dobrovolné), ale na úroveň přednášek, z nichž za povinné platí jen základní okruh a účast na ostatních leží na posluchačově vůli.¹⁶⁵ Za druhé se posluchači mohou rekrutovat na základě dalších kritérií, nikoli pouze maturitního vysvědčení. Kuratorium může přijmout uchazeče na základě např. jeho literární činnosti, doporučení a dobrozdání od novinářského sdružení či politického subjektu apod. Za třetí se učitelská síla a přednášející nemusí rekrutovat výhradně z akademických kruhů, ale může jít o význačné osobnosti z praxe novinářské, politické, národohospodářské či správní apod. Rovněž se nerozlišuje, zda tu dotyční působí dlouhodoběji nebo jen příležitostně. Tyto významné odlišnosti od běžných vysokoškolských programů naplňují podle Dr. Dvorského označení „svobodná“, tzn. přinášející studijní svobodu. Tuto inspiraci hledali autoři v chodu obdobných zahraničních ústavů, obzvláště pařížské Svobodné školy. Nejen přednášky poslouží jako nástroj k vzdělávání, ale rovnocenně s nimi také Časopis Svobodné školy politických nauk, semináře, knihovny a čítárny, což vypovídá o důrazu na badatelský charakter celé instituce. „Škola si musí nestranně všimati všech politických směrů a zjevů, podrobuje je vědeckému rozboru.“¹⁶⁶

¹⁶⁵ Ve zprávách z prvního ročníku školy lze zaregistrovat doplňující informaci, že „*návštěva určité části pravidelných přednášek jest pro řádné posluchače netoliko závaznou, nýbrž že se též kontroluje presenčními listinami. Účelem tohoto opatření bylo přiměti posluchače k soustavnému studiu a k stálému kontaktu s přednášejícími a jejich názory.*“

- převzato z: Zprávy ze školy a o škole, Časopis svobodné školy politických nauk, ročník 1, číslo 4., Praha 1928, str. 134

¹⁶⁶ Projev Dr. Dvorského, str 12nn., , NA ČR, fond MŠANO, spis Inv. Č. 2200, sign. 4000/28

Půjdeme-li po posloupnosti předchozích tří projevů, pak vznik Svobodné školy politických nauk stojí na samém konci jako výslednice normativního pohledu na úlohu novináře a žurnalistiky v moderní době, kterou je třeba propojit s vědou, aby mohla žurnalistika obstát. Zajisté nemůžeme konstatovat, že předložená východiska vyjadřují tehdejší celospolečenský náhled a že by nenalezla své zaryté odpůrce. Považujme však za rozhodující ta dobová stanoviska, která usilují o kultivaci žurnalistiky s ohledem na určitý vzdělanostní ideál.

5.5 Žurnalista v pohledu klíčových osobností novinářského oddělení Svobodné školy

Na tomto místě již přecházíme k úkolu normativní aspekty vzdělávání novinářů na Svobodné škole politických nauk. Naším úkolem je nyní pokusit se postihnout, co bychom u klíčových představitelů školy mohly považovat za projevy „*profesní ideologie*“¹⁶⁷; tedy postihnout jejich představy, „*jak by měl být 'správný' novinář připraven, co by měl umět, jak by měl být vybaven.*“¹⁶⁸ Chceme-li rekonstruovat normativní projekce Svobodné školy politických nauk při její reálné vzdělávací i výchovné činnosti, pak se o to můžeme pokusit způsobem, který se nabízí - prozkoumáním explicitních normativních projevů těch přednášejících, kteří na jejím novinářském oddělení nejvíce působili. Z pozornějšího pohledu na výše uvedené učební plány Svobodné školy vyplývá, že za nejvýznačnější pedagogy tu můžeme považovat tyto osobnosti: Karla Hocha, Alfreda Fuchse, Emila Čermáka a Waltera Wohryzka. Především oni se v průběhu činnosti školy podíleli na pravidelných přednáškách a cvičeních novinářského oddělení a tudíž na formování posluchačstva tohoto oddělení.

Na tomto místě je třeba sdělit, že přednášky ministerského rady Waltera Wohryzka se konaly v německém jazyce, což se pro autora této práce ukázalo být nezdolatelným

¹⁶⁷ KÖPPLOVÁ, B.: Egon Ervin Kisch: vzdělaný novinář, c.d., str. 16

problémem. Není úmyslem německy přednášející osobnost Svobodné školy nějak ignorovat, pro což v seriózní badatelské práci nelze hledat omluvu. Při zpracování tématu jde ovšem u jazykově nekompetentního autora o technicky příliš tvrdý oříšek.

5.5.1 Karel Hoch – Teoretická etika

Za jednoho z nejvýznačnějších představitelů školy můžeme považovat Dr. Karla Hocha, který na novinářském oddělení Svobodné školy politických nauk působil prokazatelně od jejího počátku v roce 1928, až do zániku v roce 1939.

Karel Hoch přišel z rodné Moravy (nar. 23.7.1884 ve Velkém Meziříčí) studovat dějiny na Filosofické fakultě Univerzity Karlo-Ferdinandovy. Po třech letech odešel na univerzitu do Vídně. Po obhájení doktorské práce v roce 1917 nastoupil jako asistent ve Veřejné a universitní knihovně v Praze, kde dosáhl funkce radního. V letech 1921 – 1926 pracoval jako šéfredaktor Národních listů, kde již předtím hojně působil. Publikoval řadu odborných, nejen historických děl.

V době vzniku Svobodné školy působil jako úředník univerzitní knihovny v Praze. V prvních dvou letech činnosti školy přednášel *Hlavní zjevy a typy světové žurnalistiky v souvislosti s duchovním a hospodářským vývojem* (2x týdně) nebo také *České novinářství* (1x týdně). Později se věnoval spíše odborně historickým předmětům, přesto v šestém roce školy přednášel ještě *Veřejné mínění* (2x týdně) a až do roku 1935 vedl *Žurnalistická cvičení* (2x týdně). Jméno tohoto historika, knihovníka a publicisty se objevilo již v Gruberových plánech novinářského učení u přednášek o *Dějínách, technice a organizaci časopisectví* (viz výše). Již v roce 1913 napsal spisek reflektující povahu tisku *Noviny*.

V samotných počátcích existence školy, při formování studijního programu, předložil mezi jinými také Karel Hoch svou vizi oborové skladby novinářského

¹⁶⁸ tamtéž

oddělení. Vychází z toho (a jak ještě uvidíme jde o východisko pro Karla Hocha příznačné), že „u novináře... jest zapotřebí především co nejširšího rozhledu, schopnosti dívati se na poměry a otázky, proniknouti je a viděti v širším rámci, t.j. v jejich souvislosti s všeobecnými potřebami společnosti.“¹⁶⁹ Zdůrazňuje, že pro samé psaní, referování, upravování a reprodukování textů nemá novinář čas na „*studia historická, filosofická a sociologická*“, ovšem právě jejich studium podle Hocha „*tvoří klíč k hlubšímu posuzování současných společenských proudů, dodává samostatnosti úsudku a kritičnosti, a při tom také pomáhá oživovati všechno, co novinář píše.*“¹⁷⁰

V jeho pohledu na *raison d'être* studia novinářství se prolínají dvě východiska, což je typické pro danou dobu i oblast žurnalistického vzdělávání:

- 1) úkol žurnalistiku zkoumat v jejím „*vývoji, metodách, vlastnostech, působení a účincích a tradovati výsledky tohoto poznání*“¹⁷¹
- 2) úkol „*připravovati pro samostatnou publicistickou činnost a žurnalistické povolání.*“¹⁷²

První úkol je tedy teoretický a vyplývá z veliké, dalekosáhlé úlohy, kterou žurnalistika zaujímá v moderním světě. Hoch tu zdůrazňuje především politickou úlohu tisku a klíčový podíl na správě věcí veřejných v národních státech moderní doby.¹⁷³ Pro tuto důležitou společenskou úlohu je podstatné žurnalistiku postavit do středu vědeckého zájmu a teoreticky ji reflektovat.¹⁷⁴ Hovoří otevřeně o *vědě o novinářství*, tedy o zkoumání jeho struktury a povahy, o vývoji hlavních zjevů a typů novinářských prostředků a organizace.¹⁷⁵ Tím vyslovuje badatelský úmysl, požadavek teoretické

¹⁶⁹ Dopis Karla Hocha řediteli Svobodné školy politických nauk, v Praze dne 1. června 1929, č.jednací 666, Archiv Hl. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 3

¹⁷⁰ tamtéž

¹⁷¹ HOCH, K.: *Studium novinářství a jeho praxe*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 1, číslo 1., Praha, 1928, str. 16

¹⁷² tamtéž

¹⁷³ Nutno zmínit, že se zaobíráme obdobím, v němž se obecně za nezpochybnitelný axiom uznává koncepce národních států a nacionalismu. Také Karel Hoch již ve svém díle *Noviny* prokázal, že každý národ má svou charakteristickou žurnalistiku odlišnou od národů ostatních. Např. francouzské noviny jsou spíše oduševnělé a literární, suchopárně důkladné jsou listy říšsko-německé, americký tisk je zas senzační až cynický etc. HOCH, K.: *Noviny*, Praha 1913,

¹⁷⁴ tamtéž

¹⁷⁵ Dopis Karla Hocha řediteli Svobodné školy politických nauk, v Praze dne 1. června 1929, c.d., str. 2

reflexe žurnalistiky, jaký bychom dnes mohli hledat v oblasti mediálních studií. Karel Hoch si dokonce jasně uvědomoval, že žurnalistika je součástí provázaných sociálních vztahů, v nichž novinářství shledával množinou sociálních procesů. Obzvláště si všímal procesu působení prostředí na noviny (tedy společenský kontext, z něhož mediální obsahy vycházejí); přetvoření tohoto působení „*co do podstaty a formy v prostředky...*“¹⁷⁶ (vznik média) ; vliv a účinky na tvorbu veřejného mínění. Žurnalistika se tedy prolíná se společenským prostředím, z něhož vychází, a s veřejným míněním, na něž působí. A protože je největším nástrojem komunikace, považuje ji Hoch, přesněji řečeno publicistiku, za „*činitele prvního řádu*“¹⁷⁷ v demokracii.

Druhý účel tkví v přípravě pro žurnalistickou praxi. Zde už tedy můžeme hledat projevy normativního uvažování, protože právě tady se odráží představy o tom, co by měl modelový žurnalista ovládat a jak by měl jednat, popř. jaký by měl být, k čemuž mu má dopomoci vzdělání. Pokud jsme se dříve setkávali ve sporu o potřebnost vzdělávání novinářů s argumentem klíčového novinářského talentu, pak poprvé u Karla Hocha nacházíme vymezení tohoto pojmu a už za tím lze vidět normativní projekci. Novinářský talent vyznačují „*vrozená inteligence, bystré chápání a pozorování a snadné vybavování, především asociace. Když k tomu pak přistoupí několik mravních vlastností...pak jsou zde podmínky úspěšné žurnalistické činnosti.*“¹⁷⁸ A jedním dechem dodává, že úkolem školy má být rozvoj a podpora takových vlastností. Dále profesor vysvětluje, co k úspěšné žurnalistické činnosti patří: „*ona schopnost vypěstovaná kázní viděti, vnímati a tradovati svěže, ovládati svůj talent a uváděti jej v život i když není chuť a nálada. Je to pracovitost svého druhu, kterou novinář slouží společnosti více než mnohá jiná povolání, která daleko spíše vystačí s rutinou.*“¹⁷⁹ Toto považuje za první mravní vlastnost správného žurnalisty, která je podporována buď vrozeným, nebo vlivem styků a studií vypěstovaným kladným vztahem k novinářskému oboru. Jako další a nejdůležitější vlastnost žurnalistovy mravní povahy jmenuje Hoch solidnost,

¹⁷⁶ HOCH, K.: *K vědě o novinářství* in: Duch novin, číslo 1, roč. 1, 1928, str. 4

¹⁷⁷ HOCH, K.: *Studium novinářství*, c.d.

¹⁷⁸ tamtéž, str. 17

neboť „žádná činnosť neposkytuje takové pole k voľnému uvážení a tým i toľik príležitosti zneužívání moci.“¹⁸⁰ Sám pak určuje hranici, za kterou by nikdy žurnalista neměl zajít, vymezenou a určovanou nejen **úctou k pravdě**, ale také **vkusem a slušností**.

Při bližším probírání se postoji Karla Hocha zjistíme, že u něj vítězí důraz na žurnalistické vzdělání a na abstraktní osobnostní ideál, k němuž by měl novinář po celou dobu směřovat. Podle něj má novinářská etika vycházet z osvojené teorie.

5.5.2 Alfred Fuchs – Praktická etika

Dr. Alfred Fuchs působil na Svobodné škole rovněž od počátku, ale novinářským přednáškám se začal věnovat až v roce 1931, kdy se ujal přednášek na témata *Kulturní žurnalism* a *Psychologie novinářského povolání*. Tento cyklus přednášek se stal základem pro samostatnou publikaci, která v roce 1931 vyšla pod souhrnným názvem *Zákulisí novin* a je bohatým zdrojem profesora nahladu na to, jak by novinář a žurnalistika měli vypadat.

Alfred Fuchs se narodil 23. 6. 1892 v pražské židovské rodině, ovšem v roce 1921 konvertoval k římskému katolictví. V roce 1915 složil disertační zkoušku z filosofie a slovanské filologie na Univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze. Po založení samostatné republiky pracoval jako redaktor v tiskovém odboru prezidia ministerské rady. Při vzniku Svobodné školy politických nauk zastával vedle svého úřednického místa v tiskovém odboru ještě šéfredaktorskou pozici v úředním listu „Prager Abendblatt“. Psal do Lidových listů, publikoval mnoho článků, ale také knih. Mezi nimi jmenujme autobiografický „*Oltář a rotačka*“, „*Kurz křesťanské státovědy*“. Počátkem 2. světové války byl zatčen a 16. 2. 1941 zemřel v koncentračním táboře v Dachau.

¹⁷⁹ tamtéž, str. 19
¹⁸⁰ tamtéž

Prezentace novináře a tisku u Alfreda Fuchse zjevně vychází z mnohem praktičtější zkušenosti s prací v redakci. Pro každé tvrzení hned hledá příklad z praxe a jeho projevy lze považovat za odpovídající dobovému přesvědčení. Zcela nepokrytě a automaticky u něj znamená novinový titul nějaký politický názor. Tisk z období první republiky je někdy obecně označován za tisk stranický, protože každá významnější politická idea se snažila o vlastní šíření prostřednictvím myšlenkově totožného listu. Pokud Karel Hoch otevřeně popisoval ideály žurnalistiky a novináře, pak Alfred Fuchs tyto oblasti vymezuje veskrze negativním způsobem. Tedy ani tak nekonstatuje, jaký by měly mít charakter, ale spíše na příkladech upozorňuje, čeho se mají vyvarovat.

Tak jako každé povolání také žurnalistika má své hrdiny a své zbloudilce. Novinářství totiž obsahuje řadu možností hrdinného boje (za příklad dává Havlíčka), stejně jako řadu morálních rizik. Pro žurnalistu, který jim podlehne, užívá zaběhnuté označení „šmok“ (něm. schmock).¹⁸¹ Jde o označení novináře pšícího bez přesvědčení bezobsažné prázdné stylistické kudrlinky. Na tento jev upozorňuje Fuchs jako na krajní případ „*nebezpečství mravních, kterým může novinář podlehnout.*“¹⁸² Původní označení vyjadřuje rovněž člověka afektovaného, který se za každou cenu vyjadřuje vzdělaně a dělá se tak důležitým. K osvětlení pojmu sahá pedagog s notnou nadsázkou k anekdotě, která se prý s oblibou tradovala v kuloárech vídeňského parlamentu. V ní potkává redaktor X redaktora Y: „Kam jdete?“ „Do divadla.“ „Co hrají?“ „Don Schuan!“ „Man sagt doch Don Chuan!“ „Sie Chmok!“¹⁸³ Každopádně toto slovo značí špatného novináře. Ten „*jest vždycky falešně patetický, vždycky poplašený, vždycky zbytečně rozčilený a rozčilení šířící, vždycky se vyjadřuje hyperbolicky, vždy je za každou cenu duchaplný, blýská se zbytečně svojí sčtetlostí a vždy dělá se důležitým předstíráním velkých konexí.*“¹⁸⁴ Správný novinář si může uchovat vědomí, že nepracuje

¹⁸¹ FUCHS, A.: *Žurnalistika a morálka*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 3, číslo 2., Praha 1931, str. 188

¹⁸² tamtéž

¹⁸³ tamtéž

¹⁸⁴ tamtéž, str. 190

proti vlastnímu přesvědčení, „*je-li jen sám v sobě mravně dosti pevný.*“¹⁸⁵ Na jedné straně Fuchs tvrdí, že novinář nesmí psát to, co se mu právě zlíbí, protože se podrobuje disciplině většiny korporace, pro níž pracuje. „*Bez přesvědčení není možno dobře sloužit novinám*“¹⁸⁶ A také si je dobře vědom skutečnosti, že každá redakce si jistým způsobem připoutává svého pracovníka, který se s její atmosférou i chodem ztotožňuje.¹⁸⁷

Na druhé straně však zdůrazňuje, že není vůbec třeba, aby novinář říkal něco, co si sám nemyslí. Nesmí nikdy klesnout na úroveň sofistů, kterému je jedno, pro co argumentuje. I novinář si musí neochvějně uchovat pevný bod „*svého duševního a duchovního života a pak nemůže se nikdy státi šaškem.*“¹⁸⁸

Rovněž klade důraz na to, aby měl žurnalista vždy na paměti svou obrovskou zodpovědnost. Se zřetelem na význam tisku zdůrazňuje, že novinář o skutečnosti nejen referuje, ale doopravdy ji tvoří. To, co se do novin nedostane, jakoby nebylo. „*Strašlivá moc novinářova jest v tom, že v té neblahé chvíli, když si německý novinář z války vymyslí, že Francouzi páchají ukrutnosti na německých dětech a ženách, Němci začali tyto ukrutnosti skutečně na francouzském a belgickém území provádět, jako opatření domněle odvetné! Tak strašné následky může mít zpráva, která se vylíhne v mozku neodpovědného šmoka!*“¹⁸⁹

Také u tohoto pedagoga najdeme požadavek talentovaného žurnalisty, který své nadání musí rozvíjet sebevzděláváním. I on však zastává prospěšnost vlivu vzdělání. Fuchs konstatuje, že každý novinář by měl položit svému svědomí otázku diletantizmu. Ta tkví v tom, co vlastně **musí** nezbytně žurnalista umět, aby mohl vykonávat své povolání. Alfred Fuchs odpovídá, že **nic**. Dokonce ani pravopis, protože i ten může opravit korektor. Ovšem další otázkou je, co **by měl** umět. Tady už jednoznačně zastává mínění, že toho je velmi mnoho. Dokonce mnohem více, než se učí na všech politických

¹⁸⁵ tamtéž

¹⁸⁶ FUCHS, A.: *Psychologie novinářského povolání*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 3., číslo 3., Praha 1930-1931, str. 89

¹⁸⁷ tamtéž

¹⁸⁸ FUCHS, A.: *Žurnalistika a morálka*, c.d.

a novinářských školách dohromady. Hájí nutnost neustálého novinářova sebevzdělávání, „*neboť kdo nepokračuje, jde zpět. Nesmí se z nouze udělat ctnost, z diletantismu princip.*“¹⁹⁰

V *Zákulisí novin* najdeme celou řadu normativů k novinářské profesi, v podstatě jde v knize pouze o návody a typologie novinářů, jejich jednání apod. To, co jsme uvedli výše, ale stačí k nastínění představ o kvalitní žurnalistice a novinářích. Navíc jde o výtah z Fuchsových myšlenek, které se objevily v časopise Svobodné školy a tudíž také v přednáškách na tomto institutu.

Alfred Fuchs ve svých názorech velmi živě a poutavě předkládá novinářovu praxi a její důsledky. Svého modelového novináře usazuje do této praktické sféry a zaobírá se rovněž jeho praktickým myšlením. Kombinuje ale tuto praktickou stránku věci s normativním náhledem na to, jak by se měl ve své praxi žurnalista chovat.

5.5.3 Emil Čermák – Pragmatická etika

Emil Čermák, narozený 5. 7. 1864 ve Valašském Meziříčí, nedokončil svá studia na právnické fakultě Univerzity Karlo-Ferdinandovy (studium ukončil po dvou letech v letním semestru 1885) a velmi záhy se začal věnovat žurnalistice. Stal se redaktorem deníku Čech, později Národních listů. Při vzniku Lidových novin stál devětadvacetiletý Emil Čermák v jejich čele. Později působil jako zahraniční zpravodaj. Po 1. světové válce převzal v roce 1920 Československou tiskovou kancelář, v jejímž čele stál následujících 10 let. Během této éry tiskovou kancelář konsolidoval a spojením s předními zahraničními zpravodajskými agenturami ji usadil do mezinárodní informační sítě. Rovněž vyslal vlastní zpravodaje do celé řady zemí. Není tedy divu, že v jeho pojetí správného novináře najdeme především pragmatické zaměření. Směr jeho

¹⁸⁹ FUCHS, A.: *Zákulisí novin*, Praha: Václav Petr Praha, 1931, str. 66

¹⁹⁰ tamtéž., str. 68

pedagogické činnosti na Svobodné škole se ubíral právě cestou technickou a pragmatickou.

Již při tvorbě učební osnovy zdůrazňuje úmysl v dalších letech své přednášky o novinářském zpravodajství prohloubit „*hojnějšími praktickými doklady a cviky*.“¹⁹¹

Emil Čermák vychází z nové funkce novinářství, kdy nad kritickým a výchovným duchem tisku zvítězila jeho zpravodajská úloha, čímž přestává být zdrojem poučování a ovlivňování a stává se především zdrojem informací.¹⁹²

S touto proměnou tisku ve zpravodajský orgán je také potřeba hledat nové formy zpravodajské činnosti. Čermák se tu obrací pro formální vzory do anglického a amerického tisku. Poukazuje na nezbytnost psát zprávy zajímavě, poutavě. „*Rozhodující však zůstávají ty zprávy, jež budí silný zájem a živou pozornost co možná nejširšího kruhu čtenářů, tj. zprávy hodnotné... Přes všechny obtíže v definici myslím, že pojem zprávy – hodnotné zprávy – je dán jedním jejím základním prvkem, jenž je: poutavost*.“¹⁹³ V tomto duchu rozebírá i dále povahu zpravodajství. Tehdejší ředitel ČTK vyzdvihuje po vzoru americké žurnalistiky zprávy, které apelují na lidské emoce, tzv. „*human interests news*“. Stupňováním tohoto způsobu apelování na smysly a city následují senzace. Konstatuje, že každý druh zprávy má svou nezaměnitelnou úlohu.

Ovšem ať už jde u Čermáka o jakékoli zprávy, „*o zprávy senační, ať o zprávy poutavé, ať o běžné a suché zprávy informační, zúrodňující vliv zpravodajství na rozkvět novin spočívá na jednom nezměnitelném předpokladu: zpravodajství musí být poctivé a pravdivé*.“¹⁹⁴ Rozlišuje pravdu objektivní, tedy tu, která odráží pozorovatelnou povahu věcí, a pravdu subjektivní, tedy osobní přesvědčení. Dodává, že úspěšný zpravodaj se musí „*ovšem snažit zjistit pravdu objektivní, pravdu věcnou*.“¹⁹⁵ Tím se rovněž dostává k zodpovědnosti novináře, neboť žurnalistika je pro něj zástupcem veřejného zájmu

¹⁹¹ Dopis Emila Čermáka Svobodné škole, v Praze 15.května 1929, č. jednací 653, Archiv HI. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403, karton 3

¹⁹² ČERMÁK, E.: *Novinářské zpravodajství*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 1., číslo 6., Praha 1928, str. 193

¹⁹³ tamtéž, str. 194

¹⁹⁴ tamtéž

¹⁹⁵ tamtéž, str. 195

fungující na základě nepsané smlouvy novináře s veřejností, že „zprávy budou pravdivé a budou komentovány upřímně“¹⁹⁶. To vše je předpokladem utváření nového věku, což je podle Čermáka právě úkol novinářů.

V akademickém roce 1933/34 přednášel opět Emil Čermák na Svobodné škole cyklus Novinářské zpravodajství, který vycházel na pokračování téměř dva roky v časopise školy. Mezi charakteristikami zpráv, nástrojů, které má žurnalista užívat, mezi definicemi senzačních a poutavých zpráv, informací, reportáží, zpravodajskými postupy a dovednostmi najdeme též obsáhlou stat' o zpravodajových vlastnostech. Opět se tu setkáváme s požadovanými vlastnostmi především pragmatického rázu. Zpravodaj má mít bystrý postřeh a úsudek při sběru zpravodajského materiálu; kritického ducha, aby ihned odhalil informační nesrovnalosti; má být pohotový, nebojácný a sebeobětavý, aby za každého počasí i denní hodiny byl připravený ke svému povolání; vynalézavý, aby překonal sebetěžší překážku. Ke své práci musí chovat zápal a citové pouto, jinak by mohl být jen prázdným kronikářem.¹⁹⁷ Za jednu z nejtěžších žurnalistových dovedností považuje Čermák hodnotovou nezaujatost, kterou musí mít zpravodaj neustále na mysli, aby nepromítal do zprávy své osobní postoje a názory. Za nejcennější kapitál označuje důvěryhodnost, která novináři přináší bohaté informační prameny. Tu si může vydobýt diskretností, zdrženlivostí a mlčenlivostí, když je jich třeba.

Ani Emil Čermák se neopomíjí zastavit u vzdělání a vědomostí. Konstatuje, že při rostoucím významu novodobého novinářství se od zpravodaje vyžaduje dobré a povšechné vzdělání, sečtělost a široké vědomosti a doporučuje alespoň trochu filosofického vzdělání.¹⁹⁸ Vzdělávat se má žurnalista v oboru, v němž zpravodajsky působí, aby získal „vyvýšené stanovisko, s něhož přehledne a odhadne s větší jistotou a

¹⁹⁶ tamtéž

¹⁹⁷ ČERMÁK, E.: *Novinářské zpravodajství*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 6., číslo 2., Praha 1934, str. 41n.

¹⁹⁸ ČERMÁK, E.: *Novinářské zpravodajství*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 6., číslo 3., Praha 1934, str. 74

správností jak podstatu tak i okolnosti a podrobnosti zjevů a případů, jež se stávají předmětem jeho práce“¹⁹⁹.

Dále považuje za užitečné jazykové znalosti, aby se novinář mohl učit na cizích vzorech (doporučuje zde především vzory americké). Ovládnutí těsnopisu a psaní na stroji považuje za samozřejmé.

Jak vidíme, Emil Čermák své postoje a doporučení zakládá výhradně na aspektu užitečnosti pro zpravodajskou, resp. žurnalistickou praxi a na bezvadném průběhu jejího výkonu. Dosažení jím uvedených ideálních vlastností je pro novináře správnou cestou k vzorovým žurnalistickým praktikám.

¹⁹⁹ tamtéž

6. Závěr

Požadavky vzdělávání žurnalistů u nás v první třetině 20. století můžeme považovat za vliv obdobného úsilí v zahraničí, kde také iniciátoři hledali svou inspiraci. Na novinářské oddělení Svobodné školy politických nauk pak lze pohlížet jako na vyvrcholení tohoto úsilí v tehdejším Československu.

Normativní aspekty u představitelů školy s těmito vlivy tedy nepochybně souvisejí. Nejde jen o inspiraci či přejímání konkrétních plánů a detailů ke zřízení výukového programu pro novináře, nýbrž o důsledky dobového kulturního kontextu. Ať už se názorová východiska jednotlivých pedagogických aktérů praxe Svobodné školy jakkoli lišila, u všech lze vysledovat totožné zásadní požadavky na novináře a žurnalistiku vůbec. Všichni shodně kladou důraz na 1) **pravdivost žurnalistiky**, 2) **společenskou zodpovědnost novináře** a 3) **potřebnost jeho vzdělání**.

Příčinu tak silně normativního pojetí hledejme v tom, jakou roli přisuzují tito akademici novinářům a žurnalistice nejen ve své době, ale dá se říci, že těmito požadavky sledují kvalitativní proměnu do budoucna. Klíčoví pedagogové Svobodné školy se snažili kultivovat novináře a tím celou žurnalistiku proto, že za tím spatřovali příslib proměny budoucí každodennosti. Emil Čermák si vypůjčil citát Wickhama Steeda, který budoucnost světového míru klade do rukou právě žurnalistice jako tvůrci veřejného mínění. „*Na žurnalistech celého světa ještě více, nežli na tvůrcích úmluvy o SN (Společnosti národů, pozn. aut), tato nejvyšše zodpovědná úloha. Budou moci tvořiti nebo mařiti nový věk...*“²⁰⁰.

Také Karel Hoch ukazuje, co sleduje poptávkou po vědě o novinářství. „*Chceme znáti společnost a proto i jejího nejdůležitějšího činitele. Chceme znáti a dobře dělati novinářské řemeslo, býti spolutvůrci své doby a dělati s ní denně ten krok, jenž spojuje dnešek se zítřkem a minulost a přítomnost s budoucností. Chceme zachovávat i historii,*

*pozorovanou sub specie působení tohoto činitele, a jeho činnost samu jako spoluvůrce doby. A vším chceme klestiti cestu k nejlepší, nejjednodušší, nejosvícenější, nejspravedlivější a také nejlacinější vládě budoucnosti, k scientific management – k vědeckému řízení společnosti.*²⁰¹ Oba otevřeně vyjadřují potřebu úsilí o společenskou změnu.

To nám rozhodně nezprostředkuje celospolečenský dobový pohled na žurnalistu, ani realitu novinářů. Můžeme však do určité míry prohlásit, že jsme se přiblížili východiskům normativních postojů na Svobodné škole politických nauk v Praze.

Pokud na chvíli zavítáme na pole sociologické teorie, můžeme patrně zkombinovat normativní pohled na žurnalistiku a novináře u představitelů Svobodné školy s dobovým společenským klimatem, v němž vládla vize pokroku coby stěžejní ideál modernity - představa lepší emancipované společnosti.²⁰² Období působení školy lze historicky začlenit do éry organizované modernity, kdy jsou do veřejného života zahrnuty široké masy a z tohoto pohledu se právě v žurnalistice hledá nástroj tvorby veřejného mínění, právě její úloha je povětšinou vnímána s optimismem. Žurnalistika a novináři mají přinášet pravdivé zprávy a informace, což má osvobodit lidské vědění od tradičních pověr a správně formovat veřejné mínění. Tím se pak stává rovněž nástrojem integrace všech občanů do politické, sociální a ekonomické aktivity a spoluúčasti na chodu státu.²⁰³ Obzvláště tehdejší Československo mělo stále v paměti osamostatnění se v roce 1918 a předchozí politickou žurnalistiku, která se na něm podílela.

Ve zkratce tedy můžeme shrnout, že snahy vzdělávat novináře v prvorepublikovém Československu byly vedeny ideálem o zlepšení stavu žurnalistiky prostřednictvím eticky a vědomostně kultivovaného novináře, který je tvůrcem tisku. Toto úsilí přispět

²⁰⁰ ČERMÁK, E.: *Novinářské zpravodajství*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 1., číslo 6., Praha 1928, str. 196

²⁰¹ HOCH, K.: *K vědě o novinářství*, c.d. str.5

²⁰² Jak ji vymezuje KELLER, J.: *Dějiny klasické sociologie*, c.d. str. 27

²⁰³ To je považováno za jeden z hlavních ideálů organizované modernity, tamtéž

Diplomová práce

k proměně přítomnosti v kvalitnější budoucnost bylo silně idealistické a normativní, což odpovídá dobové atmosféře dané sociální skupiny.

7. Doslov

Jistě by stálo za to znát, nakolik tehdejší žurnalisté přistupovali na tyto role své profese; do jaké míry se tato „přání“ považovala z jejich strany za relevantní. Vrátime li se k myšlence z úplného začátku této práce, pak náš exkurz do normativních vizí modernity, je příspěvkem pro naši současnost především vyplynutím otázky po povaze těchto vizí dnes, v éře pozdní modernity či postmodernity. Pohled akademické obce na média se v průběhu 20. století silně rozrostl a vnitřně diferencoval, a to především díky reflexi reality médií způsobem, který později vyústil v institucionalizaci mediálních studií.

Můžeme se jen dohadovat, jakou výpovědní hodnotu by s proměnou tohoto akademického náhledu mělo přistoupení ke komparaci s normativními aspekty vzdělávání žurnalistů v dnešní době. Jedinou jistotou pro nás zatím zůstává, že i ona se postupem času stane historií.

8. Resumé

From the end of 19th century and the beginning of 20th century were growing efforts of institutionalisation of journalism education in the world. It had roots in demands to anchor journalism as a regular profession, like lawyers or medicins were, which had own educational programmes.

Also in the czech lands as part of Astro-Hungarian emperium and later, after 1st World war, in sovereign Czechoslovakia disappeared these efforts. After some experiments to build up some schools was established in the 1928 The Liberal School of political sciences with own journalism department. What is evident in speech of key representantives of this school, their motivation for journalism education correspond with what is in sociology called „main ideal of modernity.“ We can generally conclude their visions into three basic ideals, three asked conditions of journalism: 1) a true of journalism, 2) a social responsibility of journalists and 3) an educated journalist. Behind this we can see a vision of emancipated and better society, what is marked as a main ideal of organised modernity, or vision of progress as main ideal of modernity at all.

Použitá literatura

1. BAUMERT, D.P.: *Die Entstehung des Deutschen Journalismus. Eine sozialgeschichtliche Studie*. München, Berlin: Duncker & Humboldt, 1928
2. BENEŠ, E.: *Naše politické vzdělání a potřeba vysoké školy sociálně politické*, 1. vydání., Brandýs nad Labem: nakladatelství Jana Forejtka, 1910
3. BERGER, L. P.; LUCKMANN, T.: *Sociální konstrukce reality*, 1. vydání, Brno: CDK, 1999
4. BLÁHA, I.A.: *Sociologie*, 1. vydání, Praha: Academia, 1968
5. BLEYER W.G.: *The profession of journalism*, 1.vydání, Boston: Atlantic Classics, 1923
6. BÜCHER, K.: *Vznik národního hospodářství – šest přednášek*, Praha, 1897
7. CABADA, L.: *Český stranický systém 1890- 1939*, 1. vydání, Plzeň: ZČU, 2000
8. DeFLEUR M., BALL-ROKEACH S.: *Teorie masové komunikace*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 1996
9. FRANKLIN, B. et al.: *Key Concepts in Journalism Studies*, 1. vydání, London: Sage, 2005
10. FRÖHLICH, R.; HOLTZ-BACHA, Ch. (ed.): *Journalism education in Europe and North America*, 1.vydání, Hampton Press, 2003
11. FUCHS, A.: *Psychologie novinářského povolání*, in: Časopis Svobodné školy politických nauk, ročník 3., číslo 2., Praha 1930-1931
12. FUCHS, A.: *Zákulisí novin*, Praha: Václav Petr Praha, 1931
13. GOODWIN E.H.: *Groping for ethics in Journalism*, 2. vydání, Iowa: Iowa state university Press, 1987
14. HALADA, J. (ed.): *Egon Ervin Kisch, známý i neznámý*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2005
15. HOCH, K.: *Noviny*, Praha 1913
16. JIRÁK J., KÖPPLOVÁ B.: *Média a společnost, stručný úvod do studia médií*, 1. vydání, Praha: Portál, 2003
17. KEEBLE, R.: *The newspaper handbook (Media Practice)*, 1. vydání, London: Routledge, 1994
18. KELLER, J.: *Dějiny klasické sociologie*, 1. vydání, Praha: SLON, 2004
19. KOL. AUTORŮ: *Dějiny ve věku nejistot*, 1. vydání, Praha: Lidové Noviny, 2003
20. KOL. AUTORŮ: *Encyclopedia Britannica*, 15. vydání, 1991, Chicago

Diplomová práce

21. KOL. AUTORŮ: *International Encyclopedia of Social Science* / ed. SILLS, L. D., Volume 7, 2. vydání, 1972
22. KÖPPLOVÁ, B.; KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky I (Celý svět je v novinách)*, 1. vydání, Praha: Novinář, 1989
23. McNAIR, B.: *Sociologie žurnalistiky*, 1.vydání, Praha: Portál, 2004
24. OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, 1. vydání., Praha: Karolinum, 2000
25. PILBAUEROVÁ, J.: *Osobnost Karla Hocha a jeho vztah k žurnalistice*, dipl.práce UK, Praha 2002
26. REIFOVÁ, I. a kol.: *Slovník mediální komunikace*, 1. vydání, Praha:Portál, 2004
27. REQUATE, J.: *Journalismus als Beruf. Entstehung und Entwicklung des Journalistenberufs im 19. Jahrhundert*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1995
28. *School of journalism - The University of Missouri Bulletin*, Vol. 30, no. 11, 1929
29. *Svobodná škola politických nauk*, Praha: Státní tiskárna v Praze, 1933
30. WEBER, M.: *Metodologie, sociologie a politika*, 1. vydání., Praha: Oikoymenh, 1998

Periodika:

31. Časopis Svobodné školy politických nauk, Praha, 1928-1935
32. Duch novin, Praha, 1928-1933
33. Národní listy, 26. 2. 1911
34. Revue pro média č. 8, červen 2004
35. Tisk a politika, Praha, 1936-1938
36. Tribuna, ročník III., 1921

Online dokumenty:

37. *Abstract - Royal Commission on the Press 1947 - 1949: report*, (online), na <http://www.bopcris.ac.uk/bopal/ref9307.html>
38. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století* (online) – <http://www.libri.cz/databaze/kdo20/list.php?od=s2&start=1>

39. poslanci Rybovi, (online): <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?apm=0&aid=spa&datum=00170002&seite=00002414&zoom=2>,
40. Projev poslance Sladkého ze dne 27.listopadu 1923, (online),
<http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/232schuz/s232003.htm>
41. Revue pro média č. 8, červen 2004, cit.z: <http://fss.muni.cz/rpm>, převzato dne 13.12. 2007
42. SEIDL,V.: *Josef Gruber*, Zlatý fond českého ekonomického myšlení, (online),
http://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_gruber.htm, převzato 4.1.2008
43. Stenografické zápisy z jednání říšského parlamentu ve Vídni (online):
<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?apm=0&aid=spa&datum=00170003&zoom=2&seite=00018176&x=9&y=11>

Archivní zdroje:

44. Archiv Hl. m. Prahy, fond – Svobodná škola politických nauk, NAD 1378, D41, spis 0401-0403
45. Archiv UK, Karlova Univerzita v Praze v roce 1924 - zpráva o studijním roce 1924 – 1925, svazek číslo 1231
46. Archiv UK, osobní spis Dr. Josefa Grubera
47. Národní Archiv ČR, fond Min. školství a národní osvěty, spis inv.č. 1772-31
48. Národní Archiv ČR, fond Ministerstvo kultu a vyučování, inventární. č. 18, sig. V3, spis - Česká vysoká škola politických věd
49. Národní Archiv ČR, fond Ministerstvo školství a národní osvěty, spis - Inv. Č. 2200, sign. 4000/28
50. Národní Archiv ČR, fond Národní rada Česká, spis - inventární číslo 74 -75